

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Zneužívání sociálních dávek jako fenomén dnešní doby

Diplomová práce

Autor: Bc. Jiří Boukal, DiS.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph. D.
Oponent práce: Mgr. et. Mgr. Petra Ambrožová, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 03. 04. 2019

.....

Poděkování

Za vstřícnost, čas a cenné rady bych rád poděkoval své vedoucí paní Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph. D. Pod jejím odborným dohledem získala práce svou finální podobu.

Současně patří velké poděkování mé manželce Petře, dcerám Anně a Marii, bez jejichž tolerance a podpory by tato práce nevznikla.

Anotace

BOUKAL Jiří. *Zneužívání sociálních dávek jako fenomén dnešní doby*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 89 s. Diplomová práce.

Práce se zabývá vyhodnocením toho, do jaké míry a jakým způsobem dochází ke zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze vyplácené Úřadem práce České republiky. Práce dále uvádí, jaké spektrum odběratelů sociální pomoci ve formě dávek tyto od státu pobírá a popisuje, jakou mají odběratelé dávek motivaci k jejich zneužití a také dopady takového jednání na společnost. V diplomové práci je popsán a představen postup v případě, že ke zneužití dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze dojde. Výzkum je především zaměřený na pohled pracovníků Úřadu práce České republiky v rámci okresního města na potenciální zneuživatele a rizika stigmatizace skupin potřebných. Výzkumná práce je dále postavena na analýze stavu zneužívání sociálních dávek, na analýze trestního jednání z kazuistik plynoucích z praxe, studiu dokumentů a statistik Úřadu práce ČR a Policie ČR a dále je zde uplatněn kvalitativní výzkum.

Klíčová slova: sociální dávky, dávky hmotné nouze, dávky státní sociální podpory, zneužívání, společnost, zneuživatelé, Úřad práce České republiky, Policie České republiky.

Anotation

BOUKAL Jiří. Misusing of social benefits as a phenomenon of today's days. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 89 pp. Diploma Dissertation Degree Thesis.

The dissertation evaluates the volume and the way of abuse of social benefits and benefits of material shortage which are paid out by the Employment office of The Czech Republic. The dissertation further introduces the spectrum of the consumers that derive the social support in the form of benefits and attempts to describe their motivation to abuse them and as well describes the impact of such a behavior on society. In the work there is described and introduced the procedure that should be applied in a case of abuse of social benefits. The research is focused above all on the view of the female clerks of the Employment Office of the district town on the potential abusers and also on stigmatization risk for the righteous groups. The basis of the development is partly the analysis of the situation in the area of social benefits abuse, partly the analysis of the criminal behavior gathered from reality and study of documents and statistics of the Employment Office of The Czech Republic and the Police of The Czech Republic and further the qualitative research is applied here.

Key words: social benefits, benefits of material shortage, social support benefits, abuse, society, abusers, Employment Office of The Czech Republic, Police of The Czech Republic.

Obsah

Úvod	9
1 Vymezení pojmů a dávek v systému sociálního zabezpečení.....	12
1.1 Sociální bezpečnost versus sociální zabezpečení.....	12
1.2 Sociální pojištění.....	16
1.3 Sociální podpora.....	18
1.4 Sociální pomoc (social care, social assistance).....	25
2 Prevence kriminality prostřednictvím hospodářské a sociální politiky ve vztahu ke zneužívání sociálních dávek.....	34
2.1 Občanská odpovědnost.....	35
2.2 Popis rizikových aspektů systému sociální pomoci	39
2.3 Možnost jak předejít zneužívání dávek.....	43
3 Empirické šetření.....	46
3.1 Výzkumný plán	46
3.2 Analýza stavu zneužívání sociálních dávek.....	50
3.3 Analýza trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe	53
3.4 Vyhodnocení kvalitativního šetření	57
3.5 Celkové vyhodnocení výzkumu.....	63
3.6 Přijetí možných opatření pro zlepšení současného stavu.....	65
Závěr	67
Příloha A.....	1
Příloha B.....	2
Příloha C.....	3
Příloha D.....	4

Seznam zkratk:

atd. – a tak dále

č. – číslo

ČR – České republika

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

DVO – Dílčí vědeckovýzkumný okruh

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

HVO – Hlavní vědeckovýzkumný okruh

Kč – korun českých

mil. - milión

mld. - miliarda

MMF – Mezinárodní měnový fond

MOP – Mezinárodní organizace práce

OR – otázka k rozhovoru

OSN – Organizace spojených národů

R - respondent

Sb. – sbírka

WB – Světová banka (World bank)

ZTP – zdravotně tělesně postižený

ZTP/P – zdravotně tělesně postižený s průvodcem

Úvod

I když se píše rok 2018, je dnešní doba dobou složitou a dochází v ní k mnoha příkořím. V celosvětovém měřítku se řeší válečné konflikty, uprchlické krize, nedostatek potravin, vody a v neposlední řadě také chudoba, která prostupuje všemi tématy a která by měla být řešena ze strany státu prostřednictvím propracovaného systému sociálního zabezpečení. Společnost o problémech ví a snaží se je řešit jednotlivci, různými skupinami, sdruženími a samozřejmě státem.

Jak uvedl Václav Havel na zasedání MMF a WB v Praze, září 2000

„Chudoba je dnes jedním z nejviditelnějších projevů naší civilizace – civilizace plné rozporů a protikladů – civilizace, kterou každý z nás tím či oním směrem pomáhá utvářet. My všichni jsme společně více či méně odpovědní za její dobré i špatné stránky a řešení problémů, které civilizace vyvolává, je naší společnou povinností.“

V České republice bylo v roce 2017 zasaženo chudobou 9,1% Čechů, což je na základě dostupných statistik méně, než v letech minulých. Česká republika je stále jednou ze zemí, kde je podíl osob postižených chudobou na velmi nízké hladině (Petra Báčová, 2018). Právě ve spojení s chudobou a dalšími negativními životními situacemi bude nejčastěji spojován systém státní a sociální pomoci, který prostřednictvím Úřadu práce ČR řeší poskytování sociální pomoci, jejíž činnost je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (Kateřina Jirková, 2018).

I když je systém poskytování dávek státní a sociální podpory nastavený a řízený zákonem, tak přesto dochází k ovlivňování veřejného mínění, názory skupin či jednotlivců. Tím, kdo tento vliv má, jsou média, která volbou způsobu, času a místa prezentace názorů mohou do značné míry ovlivnit osvojení si názorů společností a dochází k vytvoření názoru tak, jak ho média prezentují. Pro vývoj naší společnosti a vznik lepšího začlenění menšin je takováto prezentace názorů značně nevhodná. Právě prvky sociální koexistence se mohou následně promítat do veškerých mezilidských vztahů a zde se mohou projevovat následnou nedůvěrou a nesnášenlivostí. Jak již bylo zmíněno, tak k tomuto přispívají do značné míry média, ať už se jedná o různé televizní reportáže o zamoření Evropy migranty, tak i další nejednotnost v knižním podání, kdy

z některých titulů je zřejmá jejich prvoplánovost, která se snaží reagovat na společenskou a politickou objednávku. Otázkou zařazení minoritních skupin do naší společnosti se věnoval ne jeden autor a za roky, kdy se tento problém řeší, se snažila zaujmout nějaké stanovisko spousta lidí. Ať už formou nějakých programů anebo pouze výčtem problémů se zařazením minoritní společnosti do české majoritní společnosti. Tyto různé programy se také shledaly s různými výsledky. Dá se říct, že v průběhu let se tato stále neutěšená otázka stala jakousi doménou různých politických stran, kdy si jedna strana přijme za své řešit aktuální problémy s minoritní skupinou a druhá politická strana tento problém řeší vyvoláváním různých nenávistných myšlenek.

V dnešní době jsou stále častěji prezentovány problémy týkající se zneužívání státní a sociální pomoci, se kterými se setkává a které řeší Úřad práce ČR. V průběhu roku 2015 zaměstnanci Úřadu práce ČR odhalili téměř 16.680 případů neoprávněného pobírání sociálních dávek s celkovou výší škody 103,5 mil. Kč, kdy mělo dojít k několika obviněním a také k uložení trestů odnětí svobody (Tisková zpráva, Úřad práce provedl loni přes 160 tisíc šetření, úspory dosáhly téměř padesáti milionů, 17. 02. 2017). Najít správné řešení a východisko z problematiky zneužívání státní a sociální pomoci se snaží nejedna politická strana, potažmo vláda České republiky a jedním z názorů, který se dotýká celé této problematiky, byl vysloven předsedou Senátu Parlamentu České republiky Jaroslavem Kuberou, První zprávy 26. 07. 2013.

„Měly by se vrátit zpět některé ověřené věci. Například za první republiky byly sociální dávky vypláceny každý týden, nikoliv měsíčně. Důvod byl jednoduchý: někteří lidé dostali jednou měsíčně větší částku a za několik dní z ní neměli nic. Tímto způsobem se naučili rozpočítat si peníze tak, aby jim vystačily na celý týden. Odmítám například tvrzení, že Romové nechtějí pracovat. Pokud jsou schopni vykopat tři sta metrů zeminy, aby vytáhli ven kabel, který pak dají do sběru, znamená to, že by byli schopni dobře pracovat i na normálních výkopových pracích.“

Téma diplomové práce „zneužívání sociálních dávek jako fenomén dnešní doby“ si autor vybral vzhledem k tomu, že s tímto přicházel v rámci své profese do kontaktu a jednal jak s lidmi, kteří dávky zneužívají, tak i s institucemi, které dávky poskytují. Za celou dobu autorovi 16ti leté praxe se setkával s různými lidmi na straně zneuživatelů. Jednalo se o celé spektrum jedinců, kteří dávky státní a sociální podpory zneužívají. Tito zneuživatelé se nedají začlenit pouze do jedné sociální vrstvy, ale zahrnují „obraz“

soudobé společnosti. V práci se bude autor snažit využít zkušeností z praxe, které získal v rámci výkonu zaměstnání u Policie České republiky (dále jen Policie ČR), Služby kriminální policie a vyšetřování na pozici vyšetřovatele hospodářské trestné činnosti. Vzhledem k získaným zkušenostem a v současné době stále stejnému přístupu nejen Úřadu práce ČR, ale také Policie ČR a Okresních soudů ČR je na místě pokusit se tuto problematiku zpracovat do uceleného dokumentu. Této problematice se věnuje dostatek prostoru v soudobé odborné literatuře vztahující se k tomuto tématu, ale jednotlivé publikace jsou vždy specificky zaměřené a nejedná se tedy o zpracování, které by propojovalo jak poskytování, tak i zneužívání státní a sociální podpory. Cílem této diplomové práce je přinést ucelený pohled na problematiku sociálních dávek a dávek hmotné nouze poskytovaných Úřadem práce ČR a dále vyhodnotit to, do jaké míry a jakým způsobem jsou sociální dávky v praxi zneužívány. Dále bude v práci uvedeno, jaké spektrum odběratelů sociální pomoci ve formě dávek tyto od státu pobírá a pokusí se díky analýze vyšetřovacích spisů Policie ČR popsat, jakou mají odběratelé dávek motivaci k jejich zneužití a dopady takového jednání na společnost. V práci bude popsán a představen postup v případě, že ke zneužití dávek státní sociální podpory dojde.

Samotný výzkum bude postaven na analýze dokumentů, díky kterým zde bude zaznamenán způsob řešení problémů s neoprávněným čerpáním dávek státní a sociální podpory. Jednak Úřadem práce ČR a dále jak tento problém následně zpracovávají Orgány činné v trestním řízení a soudy. Pro shrnutí zde bude uvedeno stanovisko Ústavního soudu ČR, které se vyjadřuje k odůvodněnosti trestního postihu v rámci postupu orgánů činných v trestním řízení. Dále zde bude v rámci řízeného rozhovoru zpracován pohled pracovníků Úřadu práce ČR okresního města na potenciální zneuživatele a rizika stigmatizace skupin potřebných.

Diplomová práce „*Zneužívání sociálních dávek jako fenomén dnešní doby*“ vychází z platného právního stavu ke dni 31. prosince 2018.

1 Vymezení pojmů a dávek v systému sociálního zabezpečení

Pojmy užívané v rámci této diplomové práce nejsou v dostupné literatuře zcela určité a během historického vývoje naší společnosti docházelo a stále dochází k vývoji těchto uváděných pojmů. Z dalších podkapitol bude zřejmé, že definice jsou jednotlivými autory interpretovány různě. Tento rozdíl je především znatelný mezi českým, evropským, případně světovým pojetím jednotlivých pojmů. Ve svých knihách při vysvětlování pojmů vztahujících se k sociálnímu zabezpečení (Tröster, 2013 s. 1) a k metodologii sociální politiky (Tomeš, 2010, s. 26) uvádějí oba autoři formulaci, že nejde o vstup do vědecké diskuze o obsahu pojmu/pojmů, ale o snahu ustálení určitých pracovních definic v těchto publikacích pro výukové účely. Důležité je uvést, že v české literatuře se napříč celým pojmoslovím setkáváme často s užším pojetím jednotlivých pojmů. Zatímco v mezinárodních nebo převzatých dokumentech se zachovává mezinárodní způsob užívání. Dále také dochází k rozdílnému užívání pojmů norem Evropské unie. Česká republika s těmito pojmy pracuje odlišně a vykládá si je jinak, než jsou v normách Evropské unie uváděny. Tam, kde normy Evropské unie a Evropského společenství uvádějí pojem sociální bezpečnost, tak se v České republice užívá zažitého pojmu sociální zabezpečení. Čímž dochází často ke špatnému pochopení jednotlivých pojmů. Jak uvádí Arnoldová (2004, s. 65), tak dochází k jistému sjednocování, ale i když dochází k dílčím úspěchům, tak dosažení plné harmonizace je otázkou vzdálené budoucnosti.

1.1 Sociální bezpečnost versus sociální zabezpečení

V dnešní době mají rizika sociální charakter, jsou produkována přímo naší společností a je jimi ohrožena celá společnost bez ohledu na to, kdo se jak opatrně či předvídavě chová (Keller, 2005, s. 61). Uváděný pojem **sociální bezpečnost** byl poprvé užitý v roce 1826 a to v Mexiku v tehdejších reformacích, které byly prováděny generálem S. J. A. Bolívar y Ponte. Tento Mexický generál sliboval sociální bezpečnost při zavedení státní sociální péče pro všechny občany (Tröster, 2013, s. 2). Pokud se zaměříme v dnešní době na pojem sociální bezpečnost, tak zjistíme, že se tento pojem v dostupné české literatuře téměř nevyskytuje a nejčastěji je v různých publikacích skloňován termín sociální zabezpečení, který se v České republice ustálil za posledních 50 let. Podle Tomeše (2010, s. 31 – 33) se nejdříve začal užívat pojem sociální

bezpečnost, který je vymezen v Úmluvě mezinárodní organizace práce (dále jen MOP) o sociální bezpečnosti č. 102/1952 a uvádí, že jedinec není v ohrožení existenční likvidace a popisuje sociální bezpečnost v určité době. Tento pojem prostupuje celou Evropou po přijetí již uvedené Úmluvy MOP.

Pojmu sociální bezpečnosti bylo užito v Evropské chartě sociální bezpečnosti v roce 1961. Tato úmluva zahrnuje soubor sociálních dávek, které občanovi náleží ze zákona a to zejména u:

- zdravotní péče, nemoci, nezaměstnanosti, stáří, pracovního úrazu, nemoci z povolání, podpory rodiny, mateřství, invalidity a při ztrátě živitele (Tomeš, 2010, s. 32).

V České republice je používáno sociální zabezpečení a tento pojem bude mít vždy blíže ke svému zneužití. Pokud se jedinec nachází ve stavu sociální bezpečnosti, tak není v ohrožení negativní sociální situací a nelze tento stav z podstaty věci zneužít. Pokud někdo například zneužívá systém sociálního zabezpečení, tak dochází pouze ke zneužívání sociálních nástrojů, které směřují k poskytování sociální bezpečnosti. Dále lze v rámci sociální bezpečnosti zneužít pouze jisté situace k budování pozitivního nebo negativního vlivu, který se snaží ovlivnit veřejné mínění, názory skupin či jednotlivců. Jsou to především politické strany, různá uskupení a někdy jen jednotlivci, kteří mohou do značné míry ovlivnit názory velké části naší soudobé společnosti. Právě tato společnost se v dnešní době zajímá o každou zprávu, která je vypuštěna prostřednictvím veřejně dostupných sítí (internet, rozhlas, televize a další média). Takovýmto způsobem pak dochází k formování názoru tak, jak ho média prezentují a může tak docházet ke zkreslování významu a poslání sociálního zabezpečení. Na otázku zda zde dochází k objednávkám různých reportáží nebo jsou tyto objektivní, si musí každý jedinec v porovnání dalších zpráv odpovědět sám. Podle mého názoru takovýmto způsobem jednoznačně dochází ke zneužívání konkrétních situací v rámci sociální bezpečnosti, ale sociální bezpečnost jako takovou zneužít nejde. Tak jak je shora již uvedeno, lze zneužít pouze nástroje sociálního zabezpečení, které směřují právě k sociální bezpečnosti a nikoliv samotnou sociální bezpečnost.

Pojem **sociální zabezpečení** je podle Tomeše (2010 s. 32) a Trösterera (2013, s. 2) převzatý z ruského jazyka (obespečenie) a souvisí s Všesvazovou komunistickou

stranou a jejím dekretem o sociálním zabezpečení z roku 1918. Dále uvádějí, že tento pojem samozřejmě také souvisí s programem této strany. U nás se shora uvedený pojem začíná užívat až po roce 1948 a dále pak především v souvislosti se změnami v národním pojištění v roce 1954, kdy probíhala tzv. „sovětizace“ společnosti. Tento pojem v roce 1964 sloužil k označení zákona o sociálním zabezpečení a byl zde použit omezeněji, než jak ho definuje Úmluva MOP o sociální bezpečnosti č. 102/1952. Některými autory dochází také k návrhu změny pojmu sociální zabezpečení na sociální ochranu, která by měla lépe charakterizovat sociální dávky a jiná sociální opatření, ale autoři i nadále zůstávají u pojmu sociální zabezpečení z důvodu možné zmatečnosti (Večeřa, 1996, s. 86).

Jak uvádí Tomeš (2010, s. 32), tak tento pojem natolik zdomácněl, že se již používá i tam, kde ostatní státy Evropské unie používají pojem sociální bezpečnost a díky tomu podle Trösterera (2013, s. 2) dochází v české literatuře ke zmatečným definicím. Podle Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 9) jde v sociálním zabezpečení o zabezpečení osob, které se nacházejí v odlišných negativních životních situacích, které jsou způsobeny různými sociálními událostmi.

Termín sociální zabezpečení můžeme popsat především jako souhrn právních norem, opatření, zařízení a institucí, které se snaží zmírnit a v neposlední řadě také předcházet zejména negativním sociálním událostem (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 12). Podle Arnoldové (2002, s. 359) nelze hovořit o tom, že by pojem sociálního zabezpečení měl v dnešní době ustálenou definici.

Z uvedeného výčtu je zřejmá provázanost mezi **sociální bezpečností** a **sociálním zabezpečením**. Podle Tomeše (2010 s. 32 – 33) je sociální zabezpečení činnost, která směřuje k jistému stavu a sociální bezpečnost je právě tím výsledným stavem, kdy v minulosti docházelo k nepřesným překladům. Naproti tomu Gregorová a Gavlas (2000, s. 27) uvádí, že o sociální bezpečnosti mluvíme, pokud dochází k poskytování plnění nebo odlišné pomoci ve větším rozsahu než jen v návaznosti na jeden subsystém. Je to tedy komplexní pojem označující vytvoření podmínek pro život člověka bez ohledu, v jaké oblasti se momentálně člověk pohybuje.

Ve Všeobecné deklaraci lidských práv Organizace spojených národů (dále jen OSN) se v článku 22 konstatuje:

„Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“ (Valné shromáždění OSN, 1948)

Sociální zabezpečení lze tedy vnímat jako jeden z hlavních nástrojů státu v sociální politice a jak ze shora uvedeného vyplývá, tak se s ním snaží zmírnit a především předcházet negativním sociálním událostem. Lze tedy souhlasit s tvrzením, že sociální zabezpečení směřuje k sociální bezpečnosti. V rámci sociálního zabezpečení jsou k tomu jako hlavní nástroje používány sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc, které v sobě zahrnují další konkrétní dávky sociálního zabezpečení. Pro lepší přehlednost celé problematiky je již v této kapitole uvedeno rozdělení na jednotlivé nástroje a dávky sociálního zabezpečení.

• Sociální pojištění

- důchodové pojištění – starobní důchod, sirotčí důchod, invalidní důchod, vdovský a vdovecký důchod,
- nemocenské pojištění – nemocenské, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, otcovské poporodní péče, dlouhodobé ošetřování
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

• Sociální podpora

- porodné, pohřebné, rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení.

• Sociální pomoc

- sociální služby,
- sociálně právní ochrana,

- dávky sociální pomoci – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc.

Jednotlivé subsystémy sociálního zabezpečení a jejich konkrétní nástroje budou popsány v následujících kapitolách. Vždy zde budou podrobněji popsány jednotlivé dávky, u kterých došlo ke zneužití, což následně dokreslí i podkapitola, která bude obsahovat analýzu trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe.

1.2 Sociální pojištění

Jak uvádí Tomeš (2010, s. 36), tak pojem sociálního pojištění byl během osmdesátých let 19. století použit kancléřem Bismarcem. V následujícím století se díky úmluvám MOP po první světové válce tento pojem Evropou rychle šíří. Podle Arnoldové (2004, s. 121) slouží sociální pojištění v případě vzniku nemoci, úrazu, stáří a nezaměstnanosti. V naší koncepci sociálního pojištění je snaha zvýšit vlastní odpovědnost občanů a zaměstnavatelů za své zaměstnance. Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 10 – 13) uvádějí, že v České republice bylo sociální pojištění znovu uvedeno během roku 1993. Několik předešlých desetiletí tomu tak nebylo a občan od znovuzavedení sociálního pojištění začíná být více zodpovědný sám za sebe nebo za něho tuto povinnost přebírá zaměstnavatel a to z důvodu povinnosti mít toto sociální pojištění.

Komplikovanost a určitou nepřehlednost celého sociálního pojištění dokresluje skutečnost, kolik právních norem se vztahuje k této problematice. Níže je uvedený výčet právních norem, které celou problematiku řeší. Jedná se především o Ústavu, Listinu základních práv a svobod v čl. 30 – 31, zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon

č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Do uvedeného výčtu právních norem nejsou zahrnuty prováděcí a související právní předpisy, které se mohou vztahovat k celé problematice.

Jak uvádí Tomeš a kolektiv (2014, s. 165 – 166), tak je sociální pojištění upravené také v řadě mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Především se jedná o Úmluvu MOP č. 102/1952 o minimální normě sociálního zabezpečení a Úmluva Rady Evropy č. 48/1964 Evropský zákoník sociálního zabezpečení a v dnešní době již jsou součástí právního řádu České republiky.

V předešlé kapitole bylo uvedeno, že se sociální pojištění skládá z jednotlivých dávek, které budou níže představeny a popsány. Jedná se o **důchodové pojištění** (starobní důchod, sirotčí důchod, invalidní důchod, vdovský a vdovecký důchod), **nemocenské pojištění** (nemocenské, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, otcovské poporodní péče, dlouhodobé ošetřování), **příspěvek na státní politiku zaměstnanosti**.

Podle Arnoldové (2004, s. 173) pobíralo dávky **důchodového pojištění** zhruba 2,5 miliónu občanů, což bylo 24, 4% celé populace. Zajisté se v tomto výčtu hodí uvést, že v současné době činí nejvýznamnější položku důchod starobní. Nárůst vyplácení starobního důchodu je zapříčiněn především tím, že je tento důchod vyplácen čím dál většimu počtu lidí a dochází ke stárnutí populace. Jak uvádí Tomeš (2015, s. 199), tak je to především příjem, který pochází z pracovní činnosti. Ten je nahrazen dávkou důchodového pojištění a tím pádem se sama dávka stává příjmem, který ale nepochází z pracovní činnosti a je vyplácen z důchodového pojištění. Výdaje na důchodové pojištění tvoří více než 40% všech sociálních výdajů což je k 30. 06. 2018 cca 245 mld. Kč. Z toho činí důchody starobní cca 70% celkových výdajů (Příjmy a výdaje na sociální zabezpečení, 2018). Podle Krebse (2010, s. 218) dochází díky legislativním úpravám ke změnám posuzování invalidity, mění se výpočet důchodů a dále dochází ke zvýšení hranice věku pro dosažení důchodu. Jednotlivými dávkami důchodového pojištění jsou starobní důchod, sirotčí důchod, invalidní důchod, vdovský a vdovecký důchod.

Dalším pilířem sociálního zabezpečení je, jak uvádí Arnoldová (2004, s. 122) právě systém **nemocenského pojištění** určený výdělečným osobám, které čelí krátkodobým negativním sociálním událostem (např. nemocenské, ošetřovné atd.) a jsou během tohoto období zajišťovány nemocenským pojištěním. V návaznosti na Arnoldovou uvádí Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 56 - 57), že finanční zabezpečení takových osob v případě existence negativních sociálních událostí je při splnění určitých podmínek stanoveno zákonem. Správu takovýchto dávek má na starosti Ministerstvo práce a sociálních věcí a správy sociálního zabezpečení a okresní správy sociálního zabezpečení. Jednotlivými dávkami nemocenského pojištění jsou nemocenské, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetřování.

Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti se dotýká především dvou oblastí práva a to pracovního práva a práva sociálního zabezpečení. Jak uvádí Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 172 – 182), tak se příspěvek na státní politiku zaměstnanosti nejvíce dotýká sociálního zabezpečení zprostředkování zaměstnání, poskytování dávek podpory v nezaměstnanosti, podpory při rekvalifikaci a aktivní politiky zaměstnanosti. K tomuto uvádí Tomeš a kolektiv (2015, s. 103), že ochranu občanům poskytuje stát a to v případě, že jim hrozí negativní sociální události, popřípadě již k negativní sociální události došlo. Správu těchto dávek má na starosti Úřad práce České republiky a jeho jednotlivé pobočky. Podle Arnoldové (2004, s. 293) se státní politika zaměstnanosti snaží dosáhnout rovnovážného stavu mezi nabídkou pracovní síly a poptávkou po pracovní síle. Snaží se přitom produktivně využít zdroje pracovní síly a to především, aby došlo k zajištění práv občanů na zaměstnání.

1.3 Sociální podpora

Podle Arnoldové (2004, s. 342) je jedním ze základních faktů státní sociální podpory skutečnost, že stát bude přispívat těm rodinám, které v případě uznané negativní sociální situace nejsou schopny vzniklou negativní sociální situaci řešit svépomocí. S tímto názorem se ve své publikaci ztotožňuje také Potůček (1995, s. 73), který k tomu dodává, že se na tyto situace nelze předem připravit. Zavedení systému státní sociální podpory bylo odstartováno přijetím zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, kterým došlo ke sjednocení různých sociálních systémů pod jeden

a došlo tak k významnému zjednodušení celého systému (Krebs, 2010, s. 287). V tomto směru ve své publikaci uvádí Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 105 – 106), že díky mnoha novelám došlo k řadě významných změn, které se dotkly nejen podmínek pro vznik nároku na dávku a její výši, ale také došlo v případě některých dávek (např. sociální příplatek a příspěvek na dopravu) k jejich zrušení. Dále se k uváděné problematice státní sociální podpory vztahuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 200/2017 Sb., který přináší změny zejména v případě přídatku na dítě a rodičovského příspěvku.

V současné době se stát snaží těmito dávkami pomáhat rodinám, které se nacházejí v negativní sociální situaci a přispívat jim na částečné krytí nákladů na jídlo a další základní potřeby dítěte a rodiny. Nicméně to stále bude rodina, na jejímž příjmu záleží její životní úroveň. Podle Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 106) je ze systému státní sociální pomoci vypláceno celkem pět dávek, které lze rozdělit do dvou skupin. V první skupině jsou dávky, které jsou závislé na výši příjmu, jsou adresně poskytované a hlavním kritériem k jejich poskytování je přiznání příjmové situace rodiny a tyto dávky bývají také označovány jako **testované**. Neposuzuje se majetek rodiny nýbrž příjmy taxativně stanovené zákonem. V druhé skupině jsou dávky nezávislé na výši příjmové situace rodiny a tyto dávky bývají také označovány jako **netestované**.

Pokud občan splňuje podmínky, které mu stanovuje příslušný zákon, tak mu vzniká nárok na dávky státní sociální podpory. Společné podmínky jednotlivých dávek vymezuje Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 106 – 108) tím, že:

- dávky náleží pouze osobě fyzické, tyto dávky nejde poskytnout osobě právnické,
- žadatel o dávku a s ním společně posuzované osoby mají hlášený trvalý pobyt na území České republiky a jsou občany České republiky,
- dávka je také poskytována cizincům majícím na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštního předpisu a mají zde bydliště, tuto podmínku může Ministerstvo práce a sociálních věcí v odůvodněných případech prominout, není tedy rozhodující, zda zde mají rodiny trvalý pobyt, ale musí zde mít bydliště, kdy státní příslušnost není rozhodující,

- rodina je většinou tvořena rodiči, případně osobami rodiče nahrazujícími a nezaopatřenými dětmi, kdy za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a po jejím ukončení, nejdéle do 26ti let věku, se soustavně se připravuje na budoucí povolání,
- pro nemoc či úraz se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání,
- má dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav,
- ve společné domácnosti, v případě, že žije osoba žadatele o dávku sama, je považována sama za rodinu
- v případě závislosti poskytnutí dávky na příjmu, je tento vypočítán jako měsíční příjem rodiny v rozhodném období a je označován zákonem za rozhodný příjem.

Podle Trösterera (2013, s. 196) pokud žadatel o dávku splní podmínky, které jsou mu stanoveny zákonem, a podá žádost na předepsaném tiskopise, tak mu na tuto dávku vzniká nárok. Nárok na dávku zaniká smrtí oprávněného nebo ukončením pobytu (Gregorová, Galvas, 2000, str. 259 - 260).

V současnosti do první skupiny dávek závislých na výši příjmu (testovaných) patří tři dávky:

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení,
- porodné.

V druhé skupině jsou dávky nezávislé na výši příjmové situace rodiny (netestované) a těmito dávkami jsou:

- rodičovský příspěvek,
- pohřebné.

Dávky závislé na příjmu

K dávkám závislým na příjmu se vztahuje institut **životní a existenční minima**, který je od počátku roku 2007 přesně stanoven zákonem č. 110/2006 Sb., ze které vyplývá, že se nejedná o klasickou dávku tak, jak ji můžeme vnímat, ale jde o zákonem stanovenou minimální částku, která by měla stačit k uspokojení základních osobních potřeb a osobních základních potřeb umožňujících přežití.

Životní minimum

Životní minimum je v oblasti státní sociální podpory důležité především proto, že stanovuje minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob, která je potřebná k zajištění výživy a dalších základních životních potřeb. Pokud si občané, jejichž příjmy nedosáhnou hranice životního minima vzhledem k vlastnímu věku a dalším podmínkám nedokážou tento příjem opatřit vlastním přičiněním, tak se jim poskytne pomoc (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 111).

Zákon o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb., stanovuje v jednotlivých paragrafech, že pokud je osoba posuzována samostatně a nejsou zde posuzovány další společně posuzované osoby, tak částka životního minima činí 3 410,-Kč měsíčně. Dále je v tomto zákoně stanoveno, že pokud je osoba společně posuzována s další osobou, tak jsou částky životního minima stanoveny podle pořadí společně posuzovaných osob. Nejdřív se posuzují osoby, které nejsou nezaopatřené a až poté se posuzují osoby, které jsou nezaopatřené. Částky se tak určují podle pořadí osob, podle nezaopatřenosti dětí a také podle dosaženého věku. Jednotlivé částky, které stanovuje zákon, jsou pro první posuzovanou osobu 3 140,-Kč měsíčně, u dalších v pořadí je tato částka 2 830,-Kč měsíčně pro osobu do 15ti let věku, která není nezaopatřené dítě. Dále pak u nezaopatřených dětí je to 2 450,-Kč měsíčně od 15ti do 20ti let věku, 2 140,-Kč měsíčně od 6 do 15 let věku, 1 740,-Kč měsíčně do 6 let věku.

Existenční minimum

Existenční minimum také stanovuje zákon, podle kterého se tímto minimem stanovuje minimální hranice finančních příjmů, které se považují za

nezbytné k zajištění výživy, ostatních základních osobních potřeb a které umožňují přežití (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 113).

V dnešní době je zákonem č. 110/2006 Sb., stanovená částka existenčního minima ve výši 2 200,-Kč měsíčně a tento zákon také uvádí osoby, které na částku existenčního minima nedosáhnou. Jedná se o nezaopatřené děti, o příjemce starobního důchodu, o osoby ve třetím stupni invalidity a o osoby starší 68 let.

Jak bylo výše uvedeno, tak se institut životního a existenčního minima vztahuje k jednotlivým dávkám, které jsou závislé na příjmu a jsou v dalším textu podrobně popsány.

Přídavek na dítě

Jedná se o základní formu, která se týká hmotného zabezpečení rodiny s dětmi ve většině z Evropských zemí. Samotný název dávky neznamená nárok dítěte, ale rodičů a tyto dávky vznikly poprvé v Belgii roku 1922 (Tomeš a kolektiv, 2015, 159). Tato dávka je z dávek, které jsou závislé na příjmu, nejčastěji poskytovanou a je určena pro nezaopatřené děti do dosažení jejich zletilosti a které žijí v rodinách, jejichž rozhodný příjem nepřesahuje součin životního minima a koeficientu 2,70. (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 113). V zákoně se uvádí, že jako příjemce dávky je označeno nezaopatřené nezletilé dítě, ale o dávku žádá zákonný zástupce a tomu je také dávka poskytována. V případě zletilosti nezaopatřeného dítěte musí o dávku požádat nezaopatřené dítě a tomu je následně částka vyplácena.

Výše přídavku na dítě se odvíjí od věku nezaopatřeného dítěte a je pevně stanovena v zákoně a částky jsou tedy neměnné vždy v tom konkrétním období, které je dané věkem dítěte:

- do 6ti let věku nezaopatřeného dítěte se poskytuje částka 500,-Kč,
- od 6ti do 15ti let věku nezaopatřeného dítěte se poskytuje částka 610,-Kč,
- od 15ti do 26ti let věku nezaopatřeného dítěte se poskytuje částka 700,-Kč.

Zákon č. 117/1995 Sb., dále stanovuje v § 18 odst. 3 podmínky, za kterých lze poskytovat přírůvek na dítě v navýšené míře a to konkrétně o 300,-Kč vyšší než jsou shora uvedené částky.

Příspěvek na bydlení

Jedná se o dávku státní sociální podpory, která není primárně určena rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale je poskytována také rodinám bez dětí a jednotlivcům. Jedná se tedy o příspěvek na náklady spojené s bydlením a je v současné době vyplácen opakovaně. (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 114). V zákoně č. 117/1995 Sb., je v § 24 uvedeno, že nárok na shora uvedený příspěvek má vlastník nebo nájemce bytu a tento musí být v bytě hlášen a

„jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, a součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.“

Podle Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 115) je v zákoně také zmocnění pro vládu, aby v rozmezí období od 01. ledna do 31. prosince stanovila normativní náklady na bydlení podle příslušných indexů komodit, nárůstu nájemného a nákladů srovnatelných s nájemným. Podle zákona č. 117/1995 Sb., se v § 27 stanovuje výše příspěvku na bydlení, která za kalendářní měsíc činí rozdíl mezi normativními náklady za bydlení a rozhodným příjmem rodiny, který je vynásobený stanoveným koeficientem 0,30 a v Praze 0,35 a v případě nižších nákladů na bydlení než jsou normativní náklady, tak je to rozdíl mezi náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny, který je vynásobený stanoveným koeficientem 0,30 a v Praze 0,35. Pokud rodina nedosahuje příjmu životního minima, tak se počítá s částkou, které rodina dosahuje. Dále se podle zákona č. 117/1995 Sb., za rodinu považují všechny osoby, které jsou v bytě hlášeny k trvalému pobytu, ale je zde v § 7 odst. 5 oprávnění stanovené tímto zákonem, že v případě, kdy se společně posuzovaná osoba v době nejméně tří měsíců na trvalé adrese nezdržuje, tak se k této nebude, při výpočtu výše příspěvku, jako ke společně posuzované osobě přihlížet. Dále je v zákoně č. 117/1995 Sb., stanoveno, že se musí společně s žádostí o příspěvek doložit

nájemní smlouva nebo jiný doklad, který dokazuje vlastnický nebo spoluvlastnický vztah k bytu.

Porodné

Jedná se o dávku, které je vyplácena jednorázově za účelem zlepšení situace rodin, které mají nízký příjem a vyplácí se vzhledem ke zvýšeným nákladům v souvislosti s narozením dítěte. Tato dávka je poskytována na základě rozhodného příjmu rodiny, který se stanovuje za kalendářní čtvrtletí, které předchází narození dítěte a musí být nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny. Výše porodného činí 13 000,-Kč na první živě narozené dítě a v případě druhého živě narozeného dítěte je částka stanovena na 10 000,-Kč. Jak uvádí Štangová, Lang a kolektiv, tak se v případě druhého dítěte jedná o druhé živě narozené dítě a nezáleží na tom, zda se jednalo o dítě narozené při druhém porodu nebo se narodí dvojčata a dále nezáleží na tom, zda jde o děti narozené žadatelům nebo o děti, které jsou převzaty do trvalé péče, která nahradí péči rodičů. V případě prvního narozeného dítěte nesmí příjem rodiny ve sledovaném období přesáhnout částku 20 817,-Kč a v případě druhého dítěte nesmí příjem rodiny přesáhnout částku 25 515,-Kč a to pouze za předpokladu, že je sourozenec mladšího dítěte nezaopatřeným dítětem ve věku do 6 let. Tento rozhodný příjem rodiny je brán jako tzv. „čistý“, jedná se tedy o příjem po odpočtu daní a pojistného (2018, s. 116 – 117).

Dávky nezávislé na příjmu

Rodičovský příspěvek

Cílem rodičovského příspěvku je snaha o zlepšení sociální situace rodin, které pečují o malé děti. Podle zákona č. 117/1995 Sb., se tato dávka vyplácí zpravidla jednou měsíčně a opakuje se. Poskytuje se na nejmladší dítě a to do věku jeho 4 let a do celkové částky 220 000,-Kč, v případě že se jedná o vícero dětí, tak do 1,5 násobku této částky, tedy do 330 000,-Kč. Dále je v tomto zákoně v § 30 odst. 3 stanoveno, že pokud jeden z rodičů v rodině k datu narození dítěte dosahuje 70% 30ti násobku denního vyměřovacího základu ke stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. Tento rodič si sám volí výši a díky výši rodičovského příspěvku také délku jeho vyplácení. Z tohoto je zřejmé, že se

maximální výše rodičovského příspěvku pohybuje od 7 600,-Kč do 11 500,-Kč právě v závislosti na vyměřovacím základu a délce poskytování rodičovského příspěvku. Dále k tomuto zákonu č. 117/1995 Sb., Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 118) uvádí, že je zde poměrně široce vykládán pojem rodič, což může být i jiná osoba než otec a matka, pokud převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

Pohřebné

Pohřebné patří do skupiny jednorázových dávek a jejím smyslem je pomoci osobě, která vypravuje pohřeb nezaopatřeného dítěte nebo rodičům nezaopatřeného dítěte, a to na náklady spjaté s pohřbem. Osoba, které je dávka poskytnuta, musí mít trvalý pobyt v České republice a stejnou podmínku musí také splňovat zesnulý ke dni svého skonu (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 122). Oprávněnou osobou může být podle zákona č. 117/1995 Sb., pouze osoba fyzická a výše pohřebného je stanovena na částku 5 000,-Kč.

1.4 Sociální pomoc (social care, social assistance)

Pojmem sociální pomoc byl nahrazen pojem chudinská péče. Jedná se o pomoc, kterou poskytuje sociální subjekt osobám, které se nalézají v negativních sociálních situacích a to především k uspokojení základních potřeb v rozsahu, který je pro to stanovený (Tomeše, 2010, s. 37). V případě sociální péče a sociální pomoci se podle Arnoldové jedná o spojení stejná a užívají se ve stejném smyslu (2011, s. 13). To, že oba výrazy sociální péče a sociální pomoci vnímá Arnoldová jako zcela stejné, svědčí i skutečnost, že kniha nese název Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení, II. část – sociální pomoc a sociální služby, ale v úvodu popisuje sociální péči. Sociální pomoc je v současné době také realizována právní ochranou a sociálními službami.

Při poskytování sociální pomoci se v současné době vychází především z toho, že každý občan je odpovědný sám za sebe a za to, co ho v budoucnosti čeká. Pokud se občan ocitne v sociálně negativní situaci, kterou není schopen sám řešit, tak v rámci solidarity mezi lidmi nastupuje sociální pomoc. Ta se snaží vrátit občana co nejrychleji zpět do běžného způsobu života a pomoci se mu vymanit ze sociálně negativní situace tak, aby nedocházelo k dalšímu jeho propadu a vzniku závislosti na sociální pomoci

(Krebs, 2010, s. 286). Podle Arnoldové (2011, s. 13) je tím, kdo má hlavní úlohu při tvorbě sociální politiky stát, a to z důvodu, že je to právě stát, který vytváří organizace, které jsou formální a zabývají se sociální péčí. Dále je tím důvodem také fakt, že je to právě stát, který může rozhodovat o změně sociální politiky ve společnosti. Tröster (2013, s. 205) uvádí, že se systém sociální pomoci týká jen menší části populace, u které se vyskytla taková negativní sociální situace, že nepostačuje sociální pojištění a státní sociální podpora. V minulosti k tomu Krebs (2010, s. 288) napsal, že se sociální pomoc týká osob, u nichž je potřeba zajištění základních životních potřeb a které se ocitly v negativní sociální situaci, která se týká absolutního nedostatku hmotných prostředků. Dále pak v takových negativních sociálních situacích, kdy tyto osoby nejsou schopny svépomocí či pomocí nejbližší rodiny zabezpečit vlastní základní životní potřeby. Brdek a kolektiv (2002, s. 94) uvádí, že sociální pomoc nemá univerzální nebo fixní význam a v některých zemích se testuje to, co obyvatelstvo potřebuje. Jedná se zejména o pomoc invalidům, nezaměstnaným, starým lidem, imigrantům. V dalších zemích se prověřuje majetek a příjmy a pomoc je součástí sociálního pojištění. Jinde je sociální pomoc poskytována službami a jinde zase výplatou finančních prostředků.

V rámci naší společnosti složitost celého tématu dokresluje i fakt, že k sociální pomoci se váže hned několik Ústavních a zákonných norem a není tedy upravena pouze v jedné, jak tomu mnohdy bývá v rámci našeho systému. Celou problematiku sociální pomoci tedy upravují Ústava, Listina základních práv a svobod v čl. 30 – 32. Dále zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek zdravotně postiženým. Tento zákon upravuje dvě dávky, konkrétně příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Dále pak zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve kterém je upraven příspěvek na péči a také služby sociální péče, služby sociální prevence, poskytovatelé sociálních služeb a další. V neposlední řadě pak zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, který uvádí tři druhy dávek. Jedná se o příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc. K tomuto zákonu je pak potřeba uvést ještě zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, který upravuje okruh společně posuzovaných osob. K celému výčtu je dále potřeba uvést, že je zde další velké množství souvisejících předpisů a dalších prováděcích předpisů.

Negativní sociální situace jsou dále Krebsem zjednodušeně rozčleněny do čtyř základních skupin:

- jde-li o ohrožení práva občana,
- nachází-li se občan v hmotné nouzi,
- je-li občan v sociální nouzi a již není schopen zabezpečit své potřeby svépomocí,
- popřípadě hrozí-li mu takovéto situace

Dávky poskytované osobám se zdravotním postižením

Jak již bylo v úvodu této kapitoly nastíněno, tak jsou dávky poskytované osobám se zdravotním postižením upraveny především v zákoně č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Tento zákon byl přijat ke konci roku 2011 a zahrnuje v sobě úpravu poskytování dvou dávek a to příspěvku na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Dále pak mají osoby, jichž se tento zákon týká, nárok na průkazku osoby se zdravotním postižením.

Osoby a jejich rodinní příslušníci, kteří jsou občany jiného členského státu Evropské unie, mají nárok na sociální výhody, což plyne přímo z Nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 492/2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Evropské unie a specifikuje to v čl. 7 odst. 2, dále je to Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2004/38/ES o právu občanů Evropské unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 142 - 143).

O přidělování dávek a průkazu osoby se zdravotním postižením rozhodují krajské pobočky Úřadu práce České republiky. V případě nesouhlasu s nějakým rozhodnutím o tomto rozhoduje Ministerstvo práce a sociálních věcí. (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 143).

Příspěvek na mobilitu

Příspěvek na mobilitu je upraven v zákoně č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, konkrétně v § 6 a v § 7. Zde je tento příspěvek ve srovnání s jinými dávkami popsán poměrně stručně. Je zde uvedeno, že nárok na příspěvek má osoba, která je starší 1 roku, má nárok na průkaz osoby se

zdravotním postižením (dále jen „ZTP“ nebo „ZTP/P“). V kalendářním měsíci se opakovaně za úhradu sama dopraví nebo je dopravována a nejsou jí poskytnuty pobytové sociální služby. Podle odstavce 3 § 6 je potřeba, aby žadatel o příspěvek opakované dopravování za úhradu prokázal čestným prohlášením. Čestné prohlášení nestačí a musí být prokázáno v případě, že je příspěvek poskytován z důvodu zvláštního zřetele i osobám využívajícím sociální pobytové služby. V § 7 je již pouze upravena výše samotného příspěvku, která je pevně stanovena částkou 550,-Kč za kalendářní měsíc.

Příspěvek na zvláštní pomůcku

O příspěvek na zvláštní pomůcku může požádat osoba, která je nesoběstačná a je nějakým způsobem závislá na pomoci další fyzické osoby. Tato nesoběstačnost a závislost se stanovuje díky lékařskému vyšetření a prováděním sociálního šetření, které má na starosti úřad práce (Matoušek, 2007, s. 40 - 41). Podle Štangové, Langa a kolektivu je příspěvek na zvláštní pomůcku dávkou, která je souhrnná a lze ji čerpat na širokou škálu pomůcek. Jsou to právě osoby s těžkou vadou pohybového či nosného ústrojí, se sluchovým i s těžkým zrakovým postižením. Pomůcka, na kterou se poskytuje příspěvek, je v základním provedení, je co nejlevnější a osobě vyhovuje. Vzhledem k charakteru tohoto příspěvku jde o jednorázovou dávku a lze ji tedy s jistým časovým odstupem, který stanovuje zákon opakovat (2018, s. 144).

Výše příspěvku je upravena v zákoně č. 329/2011 Sb., a to konkrétně v § 10. Z tohoto ustanovení je zřejmé, že v případě, pokud je hodnota zvláštní pomůcky nižší než 10 000,-Kč a osoba je movitější, tak si ji může zakoupit sama. Posuzuje se zde příjem její i společně posuzovaných osob a hranice je stanovena na osminásobek životního minima. S tímto koresponduje také tvrzení Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 144), kteří zde v návaznosti na zákon 329/2011 Sb., uvádějí, že spoluúcast je 10% minimálně ve výši 1 000,-Kč. Dále je v § 10 uvedeno, že maximální výše příspěvku je 350 000,-Kč (400 000,-Kč pokud se pořizuje svislá či šikmá zvedací plošina). U motorového vozidla se jedná o 100 000,-Kč až 200 000,-Kč a to v závislosti na příjmech. V odstavci 6 § 10 je uvedeno, že součet příspěvků, které jsou vyplaceny na zvláštní pomůcku v 60ti kalendářních měsících po sobě jdoucích, nesmí přesáhnout částku 800 000,-Kč (850 000,-Kč pokud se pořizuje

svislá či šikmá zvedací plošina). Pokud osoba nějakou částku vracela, tak se tato od vyplacených částek odečítá.

Příspěvek na péči je upraven prostřednictvím zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a vymezuje v § 9 deset základních životních potřeb, jejichž schopnost zvládnání se u žadatele o tento druh dávek posuzují. Výše příspěvku se dále posuzuje podle věku. Toto je rozděleno v § 8 do 18ti let věku a osoby starší 18ti let věku. V obou případech shodně je toto dále děleno do 4 stupňů podle vážnosti závislosti.

Dávky pomoci v hmotné nouzi

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou upraveny především zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a jak uvádí Arnoldová (2011, s. 131 – 132), tak rozsah chudoby není v České republice díky záchranné sociální síti, která vznikla počátkem 90. let, tak veliký a tato záchranná síť zabránila propadu veliké skupiny lidí do chudoby. Právě ten, kdo má nedostatečný příjem a nemůže si ho z objektivních důvodů navýšit, tak právě na něj je systém pomoci v hmotné nouzi zaměřen. Podle Tomeše a kolektivu (2009, s. 271) se jedná především o dávky, které ze svého rozpočtu poskytuje stát nebo jiný orgán a to zejména osobám a rodinám, které mají nedostatečné příjmy. Jde tedy o nástroje solidarity, které se projevují převáděním finančních prostředků během jejich přerozdělení. Podle Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 125) je osobou ve hmotné nouzi ta, která splňuje podmínky, které stanovuje zákon č. 111/2006 v § 2. Musí tedy splňovat nedostatek příjmu na zabezpečení základních životních potřeb. Dále, že její příjmy jsou sice větší, ale v důsledku nízkého příjmu ji hrozí vážná újma na zdraví. A dále ten, kdo se ocitl v negativní sociální situaci (ztráta dokladů, jednorázové uhrazení školní docházky). V § 3 zákona č. 111/2006 Sb., je uvedena také osoba, která není v hmotné nouzi, jedná se především o osobu bez snahy zlepšit vlastní životní situaci, a proto mají orgány pomoci v hmotné nouzi možnost správního uvážení. V jednom případě žadatel podmínky pro poskytnutí dávek hmotné nouze splní, ale za takového nebude považován a v druhém případě tyto podmínky pro poskytnutí dávek hmotné nouze nesplní, ale za takového považován bude. Do společně posuzovaných osob nepatří osoby ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody (pokud trvá celý měsíc), v pobytu v ústavu sociální péče (pokud trvá pobyt jeden rok), dále lze osobu

z rozhodnutí orgánu pomoci v hmotné nouzi vyloučit z okruhu společně posuzovaných osob (Štangová, Lang a kolektiv, 2018, s. 126)

Systém pomoci v hmotné nouzi je upraven v zákoně č. 111/2006 Sb., a z tohoto systému jsou poskytovány jednotlivé dávky. Jedná se o příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. V tomto zákoně je dále v § 5 upraven okruh oprávněných osob k příjmu příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, pokud splní zákonem stanovené podmínky. Jde o osobu:

- která je na území České republiky (dále jen ČR) hlášena k trvalému pobytu,
- které byl udělen azyl nebo doplňková ochrana,
- cizince, který je bez trvalého pobytu na území ČR, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva (Evropská sociální charta),
- občana členského státu Evropské unie (dále jen EU) a jeho rodinný příslušník, jestliže jsou hlášeni na území České republiky k pobytu po dobu delší než 3 měsíce,
- občana členského státu EU a jeho rodinný příslušník, vyplývá-li jim nárok na sociální výhody přímo z použitelného předpisu Evropských společenství (dále jen ES),
- cizinec, který je držitel povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta ES na území jiného členského státu EU, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení dlouhodobého pobytu na území ČR.

Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je dávkou, na kterou má nárok osoba, které se nachází v hmotné nouzi a to za předpokladu, že příjem takovéto osoby a dále příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí, alespoň tak je to stanoveno v § 21 zákona č. 111/2006 Sb., a zmiňuje to také Arnoldová (2011, s. 141). Jak uvádí Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 127 – 128), tak jsou podmínky vzniku upraveny složitě v §§ 21 – 29 zákona č. 111/2006 Sb.

Rozhodující je razantní pokles příjmu, který nedosahuje částky živobytí. Částka příspěvku se stanovuje individuálně pro každou osobu a odvíjí se od částek životního a existenčního minima. U dospělého člověka se jedná o částku živobytí v minimální výši 2 200,-Kč, což je výše existenčního minima a maximální výše 3 410,-Kč, což je výše životního minima stanovená pro jednotlivce. U nezaopatřených dětí se vždy jedná o částku životního minima a to podle věku dítěte od 1 740,-Kč až do 2 450,-Kč.

U této dávky se dále zohledňují příjmy posuzovaných a společně posuzovaných osob. Tyto příjmy jsou upraveny v § 9 zákona č. 111/2006 Sb. Tento paragraf uvádí, že z čistého příjmu, který pochází ze zaměstnání, je to 70%, z podpory v nezaměstnanosti je to 80% a z ostatních příjmů se jedná o 100%. Takovéto příjmy se dále sníží o přiměřené náklady na bydlení maximálně do výše 30% (do 35% v Praze) z příjmu osob nebo společně posuzovaných osob. Podle shora uvedeného zákona lze také částku příspěvku na živobytí zvýšit, což je upraveno v § 29 a jedná se například o dietní stravování, které musí být doporučeno odborným lékařem.

Doplatek na bydlení

Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 130) a Arnoldová (2011, s. 143 – 144) uvádí, že se jedná o dávku, která dorovnává do částky na živobytí příjem osoby, která o tuto dávku žádá a pokud tato osoba nedosáhne na částku na živobytí po odečtu odůvodněných nákladů na bydlení. Samotný doplatek na bydlení je upraven v zákoně č. 111/2006 Sb., v §§ 33 – 35a, kde se právě v těchto paragrafech řeší, že nárok na tento doplatek má vlastník nebo nájemce bytu, že musí tento byt užívat a jeho příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení shora uvedených nákladů na bydlení nedosahuje částky na živobytí jeho a společně posuzovaných osob. Společně posuzované osoby jsou pro účely tohoto zákona řešeny stále stejně. Dále je ze zákona stanovena podmínka, aby došlo ke vzniku nároku na doplatek na bydlení. Touto podmínkou je získání nároku na příspěvek na živobytí a získání nároku na příspěvek na bydlení. Dávka může být přiznána i osobě se společně posuzovanými osobami, pokud jejich příjem přesáhl částku živobytí, ale nepřesáhl 1,3 násobek této částky a příspěvek na živobytí jim přiznán nebyl. Jak dále uvádí Štangová, Lang

a kolektiv (2018, s. 131), tak v případě odmítnutí levnějšího bydlení od obce, kde má žadatel o dávku trvalý pobyt, nárok na dávku nevznikne. K tomuto Arnoldová (2011, s. 144) uvádí, že doplatek na bydlení lze poskytnout, pokud osoba, která o dávku žádá, užívá byt v obci, ve které je hlášena k trvalému pobytu. V § 35 zákona č. 111/2006 Sb., je dále upravena výše měsíčního doplatku na bydlení, která je stanovena rozdílem mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení, která je snížena o příspěvek na bydlení a částku, o kterou příjem převyšuje částku na živobytí této osoby.

Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádnou okamžitou pomoc upravuje zákon č. 111/2006 Sb., v §§ 36 – 37. V podstatě nás tyto paragrafy odkazují na předchozí znění, kdy je z nich patrné, že mimořádnou okamžitou pomoc lze poskytnout ze zákona v několika možných situacích. Jak tyto situace podle zákona 111/2006 Sb., popisuje Štangová, Lang a kolektiv (2018, s. 132 – 133), jde o poskytnutí mimořádné okamžité pomoci osobám, kterým hrozí vážná újma na zdraví a nesplňují podmínky hmotné nouze, pro opakované vyplácení takovýchto dávek a v tu danou chvíli nemají dostatek finančních prostředků na řešení vzniklé situace a jejich současné majetkové a sociální poměry jim vzniklou situaci řešit neumožňují. Jedná se především o situace, kdy osoby:

- postihla mimořádná vážná událost (maximální výše dávky je 15ti násobek životního minima jedince),
- nemůžou uhradit nezbytný jednorázový výdaj (správní poplatek) spojený například se ztrátou osobních dokladů, vydání duplikátu rodného listu, s úhradou jízdného při ztrátě peněžních prostředků a dalších (maximální výše dávky se stanovuje s přihlédnutím ke konkrétnímu výdaji nebo až do výše konkrétního výdaje a v daném roce nesmí přesáhnout 10ti násobek životního minima jedince),
- propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, z vazby, po ukončení léčby chorobných závislostí a jejich propuštění, po propuštění z ústavní či ochranné výchovy atd., v tomto případě lze poskytnout dávku až do

výše 1 000,-Kč a součet dávek poskytnutých v kalendářním roce nesmí přesáhnout 4 násobek částky životního minima jednotlivce.

Podle Štangové, Langa a kolektivu (2018, s. 133) se jedná o poslední záchrannou síť, která se snaží, aby se nikdo nedostal mimo dosah sociálního systému jen proto, že zrovna nespĺňuje podmínky pro vznik nároku na některou z dávek. Arnoldová (2011, s. 146) uvádí, že se mimořádná okamžitá pomoc poskytuje jak v penězích, tak i ve věcné formě, popřípadě v kombinaci obou těchto forem.

V této kapitole byla popsána celá soustava sociálního zabezpečení, s níž bude dále pracováno v rámci celé výzkumné části, kde bude analýza trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe, bude realizován rozhovor se zaměstnanci Úřadu práce ČR právě k tématu zneužívání sociálních dávek a dále nám jednotlivé pojmy prostupují celým následujícím textem.

2 Prevence kriminality prostřednictvím hospodářské a sociální politiky ve vztahu ke zneužívání sociálních dávek

Sociální pedagogika podle Krause (2008, s. 45) pojednává především o optimalizaci a usměrňování životních situací jedinců a skupin. V neposlední řadě se snaží klást důraz na jedincův potenciál, jeho individualitu, možnosti a jeho schopnosti. Dále se snaží o rozvoj kultivace jedince, sociální kreativity jedince, rozvoj žádoucího způsobu života a omezení či zmírnění nežádoucího projevu chování ve vztahu k tomu, co očekává společnost. Zelina (2010, s. 70) se domnívá, že negativním způsobem ovlivňuje zdravý vývoj člověka masová kultura, masmédia, reklama a člověk se tak stává průměrem masy, kdy projev jednotlivce ve škole nějakým odlišným chováním neznamená projev agrese, sadismu, narcizmu atd., ale jde pouze o projev osobnosti a její individuálnosti.

Kraus (2008, s. 171 – 172) uvádí, že jsou v současné době používány prostředky a formy výchovy, které směřují ke zdravému životnímu stylu. Tento pokud je rozvíjený správně již od dětství, je tou nejlepší nespecifickou prevencí sociálních deviací a posiluje člověka ve správném mravním vývoji a v neposlední řadě také jeho odpovědnost za vlastní chování. Jak píše Kraus, Poláčková et al. (2001, s. 153 – 162), každý jedinec si během svého života stanovuje své životní cíle a plány, kterých by si během života přál dosáhnout a k tomu směřuje také svou činností. Každý jedinec má odlišný žebříček hodnot, který se utváří podle mravů, zvyklostí, kulturních tradic, ekonomických a politických poměrů, které jsou v dané společnosti, ve které dotyčný jedinec žije vlastní život typické. Hodnoty, kterými se jedinec řídí, se utváří a jsou ovlivňovány nejrůznějšími vnějšími, ale i vnitřními (vrozené) faktory během celého jeho života. Život jedince, způsob života a další volnočasové aktivity, které jedinec vykonává, jsou do jisté míry ovlivněny vnějšími podmínkami a nezáleží tedy na tom, co by jedinec chtěl dělat, ale na tom do jaké míry má možnost to dělat. Záleží na ekonomické situaci jedince či rodiny a dále na možnostech, které skýtá daná lokalita svou vybaveností kulturní, sportovní atd.

Procházka (2012, s. 69) uvádí, že sociální pedagogika by se měla zaměřit na dva hlavní úkoly. Prvním je realizace sociálně pedagogické prevence a druhým následná sociálně pedagogická terapie. Jak uvádí Ondrejko (2011, s. 128 – 129) a Svatoš (2012, s. 90 – 91), tak lze prevenci kriminality rozdělit na primární, sekundární

a terciární. Toto dělení vychází především z toho, ke komu je prevence směřována. V rámci primární prevence se jedná o veškeré obyvatelstvo daného státu a popřípadě také o demograficky významnou skupinu obyvatelstva. Především se snaží působit prostřednictvím hospodářské a sociální politiky. Sekundární prevence je především orientována na potencionální pachatele trestné činnosti, na potencionální oběti a na kriminogenní situace. Jejím hlavním cílem jsou kriminálně rizikové skupiny. Terciární prevence je orientována především na předcházení kriminální recidivy a to u konkrétního pachatele. Dále se zaměřuje také na předcházení viktimologické recidivy u konkrétní oběti.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že hlavní náplní sociálního pedagoga je pomáhání nejenom jedinci, ale i různým skupinám lidí a to především při řešení negativních sociálních situacích, při pomoci ve stanovování a v dosahování cílů s ohledem na možnosti každého člověka a lidstva celkově. Dále je zřejmé, že by se každý jedinec měl snažit žít zdravým životním stylem a snažit se věnovat rodině, volnočasovým aktivitám a dodržovat žebříček hodnot v souladu se zákonem a společností. Tím dále dochází ke zjištění, že každý občan je odpovědný sám za sebe a to v čím dál větší míře než tomu bylo doposud.

2.1 Občanská odpovědnost

Pokud se podíváme napříč našimi zákony, tak z nich plyne, že každý člověk nese za své činy odpovědnost. V každém zákoně jsou stanoveny různé podmínky této odpovědnosti, ale pokud by nebyla lidská odpovědnost stanovena, tak věřím, že by se svět, potažmo naše společnost stávala ze samých sobecky uvažujících jedinců. Keller (2004, s. 183 – 184) ve své publikaci, v kapitole „základní sociologické pojmy (nezamýšlené důsledky jednání)“ zmiňuje, že pokud jedinec bude sledovat pouze vlastní zájem, tak zajisté bude docházet především k poškozování jedinců, kteří se budou daného procesu účastnit. To vede Kellera ke zjištění, že pokud by každý jedinec sledoval pouze své vlastní zájmy, tak by se celý proces snahy o dosažení určitého cíle mohl otočit v pravý opak, než ke kterému měl původně směřovat. Další kdo se z autorů věnuje nezamýšleným důsledkům ve své publikaci je Giddens (2003, s. 45). Uvádí, že jedinečnost sociálního světa roste úměrně našemu vědění. Tedy čím více se budeme dozvídat o přírodním světě a čím více tomuto budeme rozumět, či ho dokonce nějak

ovládat, tak se svět sociální bude vždy nějakým způsobem vymykat naší kontrole. Dále uvádí, že čím více budeme schopni poznávat sociální svět, tím více poroste i jeho nepředvídatelnost a proměnlivost.

Dalo by se tedy říct, že na jedné straně je stát a jeho snaha o vytvoření sociálního bezpečí a na straně druhé má stát na tuto část pouze omezené prostředky z reálných zdrojů. Je nasnadě zmínit i to, že pokud se všichni lidé v naší společnosti budou „přiživovat“ na druhých, tak během nějaké doby již nebude z čeho čerpat. Vzhledem ke shora uvedenému se z části jedná o krizi sociálního státu, ze které plyne, že se snaží především čerpat ten, kdo v celé problematice dávek umí chodit a nikoliv ten, který dávky skutečně potřebuje. Keller (2011, s. 8 - 10) uvádí, že se stát snaží posílit odpovědnost jedince za svá jednání, především, tam kde dochází k nárůstu sociálních rizik, které s sebou nese současná doba. Dále zde Keller uvádí, že by se mělo zapojit co nejvíce soukromých firem a snažit se předcházet vzniku sociálních rizik.

K odpovědnosti člověka za své vlastní činy se také vyjadřuje Bauman (2002, s. 52 – 65). Uvádí zde názor, že by jedinec neměl spoléhat na „Velkého bratra“, který za něj bude rozhodovat a vést jeho činy, ale že by měl člověk být odpovědný sám za sebe a své činy. Dále zde uvádí, že to co máme jako jedinci dělat, nám neřeknou žádní velcí vůdci a rozhodně nás nezbaví vlastní odpovědnosti za naše činy. I když si ale jedinec vezme příklad z jiného jedince, z toho, jak jedná, jak se chová a jak se vypořádává se svým životem, tak ani toto nás jako jednotlivce nezbavuje osobní zodpovědnosti za naše rozhodnutí a naše vlastní činy. Osobně jsme zodpovědní za naše činy, za celý náš život a za řešení našich problémů sami. K tomu se váží principy sociální politiky, jako jsou principy subsidiarity a participace. Kdy princip subsidiarity spojuje Krebs (2010, s. 37) s osobní odpovědností a solidaritou. Je důležité vnímat člověka jako jedince s jedinečnými schopnostmi a vlastnostmi, které by jedinec měl využívat především při prosazování sociálního bezpečí svého a svých blízkých. K principu participace Krebs (2010, s. 39) uvádí, že se jedná o proces dlouhodobý a jedná se zejména o ovlivňování jedinců určitým procesem, který se snaží ovlivnit jedincův život s tím, že by měl každý jedinec mít právo se na tomto procesu podílet. Bauman (2002, s. 52 – 65) dále uvádí, že frustraci a trápení nám přináší právě ta skutečnost, že se stáváme více soběstační a samostatní, čímž dochází k tomu, že již nemáme na koho svalit následky vlastních činů a rozhodnutí a tím pádem si musíme přiznávat své vlastní

chyby a svá chybná rozhodnutí. V případě nemoci se jedinec nevěnuje dostatečně prevenci, v případě ztráty zaměstnání se jedinec nedokázal dostatečně přizpůsobit potřebám zaměstnavatele. Podle shora uvedeného se podle Baumana musí jedinec místo svalování viny na jiné obrátit především sám na sebe a pokusit se najít řešení svých neúspěchů.

Kraus, Poláčková et al. (2001, s. 17) ve své knize uvádí, že každý jedinec je pod sociální kontrolou a to vzhledem k tomu, že nikdy nežije sám a každé žití jedince je jakousi komunikací s ostatními. V každé společnosti je potřeba dodržovat jistá pravidla, která si stanovuje daná společnost tím směrem, kterým se chce ubírat a nedodržování těchto norem může být vynutitelné nebo podléhat sankcím a trestům. Těmi mohou být například kritika, veřejné mínění, odsouzení jak společenské, tak i k trestu odnětí svobody.

Odpovědnost občana za sebe sama, za svá rozhodnutí a s tím spojené případné následky by se měla snažit společnost vštěpovat během výchovy jednotlivce v rámci školní docházky a k obdobnému by mělo také docházet v rámci vlastní rodiny. Krebs (2010, s. 441 – 446) k tomu uvádí, že vzdělávání je výsledkem dvou souvisejících procesů a to vzdělávání a výchovy. Dále k tomuto uvádí, že u vzdělávání jde o funkci preventivní a nápravnou. Funkce preventivní slouží k získání vzdělání a profesního uplatnění, dále je tím myšlena možnost integrace jedince do společnosti, získání určitého vědomostního, kulturního a společenského rozhledu, které jsou nutné pro získání dalšího pracovního uplatnění. Funkce nápravná slouží k řešení problémů, které již existují, jako jsou například různé rekvalifikace pro získání dalšího zaměstnání v případě ztráty toho stávajícího. Dalšími funkcemi jsou podle Krebse funkce ekonomická a socializační, kdy v rámci těchto funkcí jde o získání lepšího pracovního uplatnění díky lepšímu vzdělání a lepší uplatnění ve společnosti a snadnější zapojení se. K tomuto se se souhlasným názorem vyjadřuje Kraus, Poláčková et al. (2001, s. 49 – 50). Uvádí, že by měla výchova na straně jedné směřovat k toleranci, kooperaci, humánnosti, solidárnosti a k demokracii a na straně druhé je nutné u každého jedince podporovat sebevědomí, individualitu, schopnost se prosadit. Dále ti autoři (2001, s. 57) uvádějí, že je potřeba, aby se naučil každý jedinec žít uvnitř společenství lidí a dále aby se naučil přijímat pravidla, kterými se ta daná společnost řídí a tyto akceptovat. Zároveň by měl jedinec poznávat své vlastní schopnosti a učit se je správně

užívat. Z toho by pak měla plynout skutečnost, že by každý jedinec měl být schopen aktivně naplnit vlastní život a ten by měl umět přijímat. Kraus (2008, s. 64) zastává názor, že výchova je vědomá a řízená socializace jedince a jedním z hlavních cílů je především formování jedince pro život v konkrétní společnosti. Kraus, Poláčková at al. (2001, 41 – 42) zde uvádějí názor, že výchovu podmiňuje život a život podmiňuje výchovu. Podle těchto autorů se jedná o proces, který pomáhá utvářet osobnost a tím samozřejmě utváří celou společnost. Dále by měla vzhledem k rostoucím požadavkům společnosti na tyto reagovat a měla by být schopná jedincovu osobnost formovat tím způsobem, aby mohl řešit životní problémy, které mohou být vážné a aby byl připravený spolupracovat s ostatními jedinci. Výchovu tedy můžeme vysvětlit jako proces, který je usměrňovaný a organizovaný a cílevědomě působí na vnitřní vývoj jedince, který se uplatní v rámci společenských podmínek. O vychovaném a vzdělaném člověku se Klanický (2009, s. 10) vyjádřil jako o tom, který *„uznává a dodržuje základní principy a normy morálky, o vzdělaném tehdy, když je erudovaný v kognitivní oblasti.“*

Jednou z dalších možností jak dosáhnout posílení odpovědnosti jedince nám nabízí etika a jak uvádí ve své publikaci Potůček (2005, s. 358): *„Je škoda, že pokud člověk vznese etickou otázku o hodnotách, jako je čest, poctivost, pravda či veřejný zájem, je označen za naivního nebo rovnou hloupého, především pak pokud je to v kontextu vlády, veřejné politiky, politických kruhů či státu.“* K tomuto dále Potůček (2005, s. 353 - 368) uvádí, že etika byla dlouhá léta pošlapávána a v současné době se opět musíme snažit řídit se etikou a nesnažit se získávat maximum pouze pro sebe na úkor druhých, ale pokusit se spolupracovat a vytvářet lepší společnost v globálním měřítku a to tak, aby se žádný z nás nemusel stydět za své činy, které mohou způsobit zničení naší společnosti, tak jak ji v současné době známe.

Podle Beneše (2018, s. 93 – 94) se socializace začala ve větší míře používat v sedmdesátých letech minulého století a v dnešní době se socializací rozumí proces, který je založen na celoživotním aktivním přizpůsobování se jedince sociálnímu, kulturnímu a také přirozenému prostředí, čímž se rozumí zespolečňování jedince. Díky socializačním teoriím se dospělý člověk přestal pozorovat jako stabilní a v zásadě hotový útvar a dospělostí končila socializace jedince. Dále je nutné se i nadále zabývat

socializací dospělého jedince (měnící se nároky života, ekonomický, společenský a technický vývoj).

Lze tedy konstatovat, že člověk přebírá vzorce chování a podle vzorců chování, které si jako jedinci převezmeme a naučíme se je, tak se do budoucna budeme sami projevovat, chovat, jednat s naším okolím a v dalších mezilidských vztazích, které nás budou celým životem provázet. Kraus (2008, s. 59) uvádí, že si pod pojmem socializace lze představit přeměnu jedince z biologické bytosti v bytost společenskou (sociální), která se řídí zvyky a tradicemi v té konkrétní společnosti. Jedná se o proces, ve kterém dochází k postupnému začlenění se jedince do společnosti. V průběhu tohoto živelného a nahodilého procesu se jedinec učí v této společnosti žít a snaží se osvojit si lidské chování, poznatky, normy a jazyk.

Po shora uvedeném je zřejmé, že jedinec se během svého života musí naučit celé řadě věcí. Základem je učení se pravidlům chování, osvojení si a převzetí norem konkrétní společnosti. Ale tím nejpodstatnějším je naučit se zdravě žít a umět být prospěšný nejen sobě, ale zejména svému okolí a pomáhat ostatním. Umět snášet veškeré negativní životní situace s určitým nadhledem a v tom nejlepším možném případě je umět pomoci zvládat i ostatním. Tím je člověk nejen zodpovědný sám za sebe, ale je prospěšný celé společnosti a je to bez ohledu na právě vykonávané zaměstnání. Není důležité, čím se člověk živí, ale jak žije. V dnešní době existuje v celosvětovém měřítku velká část populace, která se snaží upřednostnit pouze a jen své vlastní zájmy především na úkor společných zájmů a zájmů celé společnosti.

2.2 Popis rizikových aspektů systému sociální pomoci

Večeřa (1996, s. 106) uvádí, že nemůže docházet pouze k dílčím reformám sociální politiky, ale že je zapotřebí zrušit veškeré prvky – i ty funkční a začít sociální politiku budovat od počátku a zohledňovat především jeho funkčnost a nikoliv nákladovost veřejných sociálních výdajů. V neposlední řadě se také jedná o volnost, kterou má občan při řízení vlastního života a jeho vlastního přístupu k řešení sociálně negativních životních událostí, samostatnosti při jejich řešení a při udržení si garance sociálního občanství. Mezi základní principy sociálního práva se v současné době podle Tomeše (2015, s. 43 – 48) řadí rovnost, zákaz diskriminace, důstojnost, svoboda, práva,

solidarita a participace. V současné době se však mnoho lidí přiklání k názoru, že je potřeba se řídit jinými než sociálnědemokratickými přístupy. Podle Večeři (1996, s. 96) jde o vytvoření systému, v němž je vždy lepší pracovat než být pobíratelem sociálních dávek a právě ta cesta zaměstnání je tou nejlepší cestou, která směřuje ven z chudoby.

Podle Kellera (2004, s. 143) roste počet těch, kteří musí do sociálního systému poskytovat stále více, tak aby bylo možné tento sociální systém udržet funkční a poskytnout pomoc potřebným. Již v minulosti platila ve společnosti jistá solidarita mezi bohatou vrstvou a chudou vrstvou, ale v současné době potřebných stále přibývá, což vrstva bohatých vnímá jako neustále se zvyšující náklady na udržení sociálního státu. Dále zde Keller uvádí, že si lidé lepšímu životu přivykají a tím pádem chtějí stále více prostředků ze státem poskytovaných dávek, což vede ke zvyšujícímu se napětí mezi jedinci z jednotlivých vrstev. Dále v jedné ze svých publikací Keller (2005, s. 27 - 28) píše, že stále častěji dochází k fenoménu zvanému flexibilní práce, což znamená, že dochází k upřednostnění omezeného pracovního poměru před klasickým dlouhodobým. Na místo uzavírání klasických pracovních smluv dochází k uzavírání dohod mimo hlavní pracovní poměr. Tímto tedy podle Kellera dochází k přesouvání odpovědnosti a rizik, která plynou z poklesu poptávky po službách a zboží, ze zaměstnavatele na zaměstnance. Čímž také dochází k optickému snížení míry nezaměstnanosti v zemi, ale stoupá počet zaměstnaných jedinců s minimální mzdou. Tím dochází ke vzniku tzv. „pracující chudoby“, což jsou shora zaměstnaní jedinci, kteří se i vzhledem ke své práci a pobírané mzdě pohybují na hranici bídy. U Kellera (2011, s. 22 – 26) dochází v podstatě ze strany státu ke zvýšení nejistoty u zaměstnanců a ti se pak musejí sami postarat o to, aby si zajistili dostatek práce a k ní se vztahující adekvátní finanční odměnu a tou, aby zabezpečili svou vlastní rodinu. Podle Kellera dále dochází k mafianizaci ekonomiky, což s sebou nese právě zvyšující se hladinu sociálních rizik. Projevem je ve svém výsledku oslabení práv zaměstnance a posílení práv zaměstnavatele, oslabují odbory a sílí tlak na zaměstnance a jejich vlastní odpovědnost za svůj vlastní život a za vlastní práci. Dále dochází k nárůstu soukromých fondů, do kterých občané přispívají, i když návratnost takto vložených investic je značně nejistá, čímž dochází k posílení nejistoty v rámci systému sociálního zabezpečení. Vzhledem ke shora popsanému dochází podle Kellera (2011, s. 28 – 30) k tomu, že v budoucnu budou možná převažovat soukromé zájmy před zájmy veřejnými. Vzhledem ke skutečnosti, že Keller na upřednostňování zájmů upozorňoval

v roce 2011, tak je na tomto místě nasnadě uvést, že nastavené parametry sociálního bezpečí zneužívají často také tzv. „bílé límečky“, které jsou ovšem zastupovány a doprovázeny týmem velmi kvalitních právníků a snaží se pohybovat přesně na hraně zákona. Ve své podstatě je to problém státu, který nedostatečně chrání své občany („legální lichva mnoha bank“, odměny exekutorů atd.). V takové situaci pak dochází k tomu, že si každý, kdo si řekne, proč oni můžou a já ne, chce také přilepšit. A přilepší si tím, že zatají nějaký příjem, zažádá o nějaké dávky neoprávněně atd. Dá se říct, že jak u malých, tak i velkých subjektů selhal kontrolní mechanismus státu. Mohla by také nastat situace, ve které různé soukromé pojišťovny a další společnosti získají prostředky, které stát dostává z povinných odvodů v daních. Mohlo by pak docházet ve své podstatě k vítězství tržních principů nad ochranou práv a bezpečností jedinců. Dále se podle Kellera vyskytují pokusy o využívání státní moci k postupnému přesouvání a k privatizování veřejného sektoru - veřejných služeb. K problémům společnosti v podobě zadlužování jedinců se vyjadřuje Krebs (2010, s. 113). Uvádí, že především zadlužování jedinců jakýmikoliv půjčkami je příčinou spousty problémů, mezi které se řadí také samotné nesplácení úvěrů a to i díky rostoucí nezaměstnanosti. Dále zde Krebs uvádí, že dochází jednak k majetkové a za druhé k příjmové nerovnosti, za kterou nestojí pouze pracovní schopnosti jedince a jeho výkony, ale také různé trestné činy jako jsou podvody, krádeže a také korupce. Toto jako celek negativně ovlivňuje morálku ve společnosti. Kraus (2008, s. 86) se k zadluženosti domácností vyjadřuje ve smyslu, že vzhledem k rostoucímu počtu domácností, které se ocitnou v pásmu rodin s nízkým příjmem, tak roste také počet rodin, které se zadluží, což v krajním důsledku může vést až k sociálnímu vyloučení rodiny. Toto sociální vyloučení podle Krause neovlivňuje jen rodiče, ale především jejich děti, kteří se díky této sociální situaci mohou stát také terčem šikany a to především ze strany svých spolužáků. Keller (1992, s. 112 – 124) pojednává o tom, že jaká společnost v současné době je, tak takovou si ji vytvořili pouze lidé, kteří v této společnosti žijí a to z důvodu, že vždy existuje vazba mezi jedincem a tou konkrétní společností. Z toho je zřejmé, že stav celé společnosti je výsledek různých úmyslů, které tvoří většinu jednotlivých členů společnosti. Zjednodušeně lze tedy konstatovat, že společnost bude taková, jakou si ji sami vytvoříme. Pokud bude každý jedinec jednat sobecky, tak bude i sobecká společnost. Slabí budou zápolit na hranici přežití a silní budou žít v blahobytu. Keller dále uvádí, že společnost by se dala kontrolovat a jedinci se zde vyskytující regulovat a tím by se usilovalo o blaho všech. Logicky se zde nabízí otázka, kdo bude stanovovat ta rozhodná

pravidla, podle kterých se všichni budou řídit. Keller na toto odpovídá, že by to měla být například vláda a řadí to mezi nevýhody a to z důvodu, že se jedná pouze o hrstku vyvolených, kteří budou špatně kontrolovatelní. Keller (2005, s. 73 – 75) uvádí, že na každého jednotlivce je společností vyvíjen stále větší tlak z důvodu nárůstu sociálních rizik (nezaměstnanost, nemoc, invalidita, atd.). V dnešní společnosti jde často o to, aby se o sebe každý uměl postarat sám (důchodové spoření, pojištění pro případ nemoci, stáří, invalidity, atd.). To vše váže k prostému jedinci mnohem větší nejistotu a jeho bezbrannost. Dále Keller uvádí, že reformy sociálního systému, které se provádí, tak rozhodně nezlepšují situaci jedinců, ale naopak ji zhoršují a to především u středních a nižších vrstev ve společnosti. Z toho je zřejmé, že dochází ke zhoršení současné situace a vzniku horší perspektivy do budoucna. K čemuž se vyjadřuje Bakošová (2008, s. 49), která uvádí, že v soudobé společnosti dochází postupně k zániku lidství a devastaci prostředí.

Již uvedené informace se obrací na to, jak se lidé mají k sobě navzájem chovat, co přináší sobeckost a další jednání, které se vztahuje ke kriminálnímu prostředí. Jaké je v současné době lidstvo, potažmo každý jedinec? Odpověď je v každém z nás, ale jaký je obrázek soudobé společnosti, se stačí podívat na první stránky novin, internetu, televize a další média. Vždy se začíná bojem o moc, probíhajícími válkami a možnými budoucími konflikty, násilím, přírodními katastrofami a samozřejmě také v dnešní době stále aktuální migrační krizí. Tím, jaké informace společnost vstřebává, z jakých zdrojů a jakým způsobem naše společnost žije, tak tím a i vším již shora uvedeným se navzájem odcizujeme a přestáváme spolu komunikovat. V dnešní době se hodně často setkáváme s posílením individualismu a již nedochází k šíření kolektivního ducha. Všechno uvedené má vliv na soudobou výchovu jedince v naší společnosti. Na naše děti čekají sice moderní vymoženosti, které jdou ruku v ruce s negativním působením internetu (mediální smršť násilného chování, prezidentem spáchaná legitimizace všemi soudy odsouzeného vraha, znovuzvolení nepravomocně odsouzeného úplatného politika do městského zastupitelstva a další záporné události), které by celá společnost mohla vnímat kladně i když se jedná o věci, které by měla společnost rezolutně zavrhnout.

2.3 Možnost jak předejít zneužívání dávek

Bakošová (2008, s. 51 – 54) se vyjadřuje k tomu, jakou má výchova ve 21. století šanci a uvádí zde, že současná mladá generace má přístup k nepřebornému množství různých informací a má také spoustu možností, jak se k těmto informacím dostat, ale postrádají osvojení si etických norem, životních hodnot a prosociálního chování. Také jde o to umět jednat asertivně při ochraně vlastních práv a umět tak činit aniž by došlo k pošlapání práv jiného jedince. Z tohoto důvodu by bylo zapotřebí snažit se současnou generaci vést k humanitě, kultivovanosti a tím se snažit dosáhnout vysoké sociální inteligence. Dále by si jedinec měl umět uvědomovat, že není na světě sám, je součástí společnosti, umět pomoci druhému a snažit se dodržovat to, co stanovuje společnost prostřednictvím norem a jejich pravidel. To vše by mělo vést k tomu, aby jedinec dokázal nezneužívat cokoli ve svůj vlastní prospěch a dále by měl být schopný zabránit vzniku jakýchkoliv konfliktních situací a to především prostřednictvím schopnosti vyjednávání, koordinování činností lidí a vzájemné spolupráce. Správná výchova tedy bude směřovat současnou generaci k tomu, aby bylo možné do budoucna vytvářet dobré podmínky pro život ve společnosti a její postupnou harmonizaci, což současně působí i jako prevence budoucího zneužívání sociálních dávek.

Další možností předcházení zneužívání sociálních dávek by pak bylo, jak uvádí Večeřa (1996, s. 94 – 97), použití skandinávského modelu, který zajišťuje právo na práci. Ve většině zemí i v rámci České republiky je uplatňováno právo na pomoc (zajištění příjmu) v sociálně negativních životních situacích (nemoc, nezaměstnanost, úraz, atd.). Stát proto rozvíjí systém pracovních míst a věnuje hodně prostředků na rekvalifikaci. Povinností jedince je pak přijmout nabízené místo a snažit se aktivně působit na trhu práce. Nezaměstnanost a podpora s ní spojená je pak pouze krátkodobou záležitostí. Tímto se řídí především Švédsko, ale i Německo a Spojené státy americké. Snaží se dospět k tomu, aby bylo pro jedince lepší být zaměstnaný a pracovat za mzdu, než nepracovat a spoléhat se na sociální dávky poskytované státem. K podpoře v nezaměstnanosti se ve své publikaci vyjadřuje Krebs a kolektiv (2010, s. 57 – 64) s tím, že podpora při hledání práce by měla zajistit jedinci určité podmínky vhodné pro život a také by ho měla motivovat k tomu, aby si co nejrychleji našel nové zaměstnání. Podobně je tomu i v rámci dávek nemocenských, kdy by měl opět nemocný jedinec pobírat jistý náhradní příjem, který mu zajistí podmínky vhodné pro život, ale také by

ho měl motivovat k odpovědnému chování vztahujícímu se k jeho zdravotnímu stavu. Snahou státní sociální politiky by měla být především snaha o působení na jedince jednak preventivně, tak i stimulačně, pod čímž si lze představit vedení jedinců k vlastnímu zodpovědnému chování a také k předcházení nemocem, ztrátě zaměstnání, kriminalitě, alkoholismu. Jde především o to, aby k těmto sociálně negativním jevům nedocházelo vůbec anebo pouze ve velmi omezené míře. Z takto uvedeného vyplývá snaha o zpřísnění současných podmínek, na základě kterých jsou poskytovány dávky v nezaměstnanosti, snaha o větší zapojení jedinců při samotném vyhledávání nových zaměstnaneckých pozic i za cenu podstoupení další dílčí rekvalifikace.

Jak uvádí ve své publikaci Potůček a kol. (2005, s. 360 – 363), tak etiku by měl dodržovat každý jedinec naší společnosti včetně všech politiků. K tomuto se vztahují etické standardy, které by bylo v naší soudobé společnosti potřeba posílit, aby se z nás stala společnost vyspělá a demokratická. Etika by tedy měla proniknout do všech koutů a být součástí každé instituce a v ní každé pozice, která na sebe váže jedince. Jde tedy o vytvoření různých etických kodexů. Což v dnešní době splňuje například Police ČR, která má dodržování Etického kodexu v povinnostech. Dále zde Potůček prezentuje názor, že by se etika měla stát součástí politiků, úředníků a samozřejmě i samotných občanů. Do etiky lze zařadit nejenom naše chování, ale také další skutečnosti, které slouží k samotnému rozhodování jedince, posouzení správnosti jak zmíněného rozhodování, tak i činů, které k tomuto rozhodování směřují. Dále by se podle Potůčka do etiky dalo zařadit také jednání v rámci spravedlnosti a její bránění, zastání se dalších jedinců a jejich základních lidských potřeb. Ve své publikaci se vlivem práce na člověka zabývá Kraus, Poláčková et al. (2001, s. 164) a uvádí, že práce má řadu funkcí v životě člověka a přináší mu pocity seberealizace a umožňuje mu získávat další sociální kontakty. Tím, že jedinec vstoupí do pracovního procesu a plně se v něm adaptuje, tak se stává v očích ostatních členů společnosti plnohodnotným jedincem a přináší mu to do jisté míry zlepšení jeho vlastního sebevědomí i příjemní jeho chování. Kraus, Poláčková et al. si zde pokládají otázku „*Žijeme, abychom pracovali, nebo pracujeme, abychom žili?*“ K tomu se zde vyjadřují ve smyslu, že náš život je závislý na práci (práci placené). Je to zajisté pravda a je to právě díky práci, že můžeme jako jedinci tvořit vlastní věci, ať už to jsou věci trvalé hodnoty, či věci podléhající rychlé zkáze. Práce by nás měla bavit, měla by umět uspokojit naše potřeby, umožnit nám získat finanční profit a jak již bylo uvedeno, vede nás k novým kontaktům

s jedinci, se skupinami a tyto kontakty následně probíhají nejenom v rámci zaměstnání, ale také v rámci volnočasových aktivit. Pokud má jedinec práci a dostaví se sociálně negativní událost v podobě ztráty zaměstnání, tak pak přijde pomoc v podobě podpory od státu. Jak k tomu uvádí Keller (2005, s. 15 – 17), tak podle jeho názoru je častá a ve velké míře poskytovaná pomoc státu v podobě různých dávek spíše na škodu a vede ke snížení snahy jednotlivce, která by měla vést k získání nového zaměstnání. Dále Keller uvádí, že když poskytuje stát hodně pomoci druhým, tak to vede ke zvyšování nákladů na poskytování takovéto pomoci a díky tomu dále dochází ke zvyšování daní, což bere chuť lidem věnovat se podnikání. Následně při poskytování vysokých sociálních dávek a štědré podpoře v nezaměstnanosti dochází k tomu, že lidé nevidí důvod, proč odvádět práci za stejné peníze, které můžou mít z nejrůznějších dávek. Tím dochází k tomu, že samotný stát neřeší sociální problémy, ale podle Kellera tyto problémy stát svým jednáním vyvolává.

Nikdy nebude v silách jedince ani celé společnosti zabránit zneužívání sociálních dávek. Dá se tomu částečně předejít správnou výchovou, správně nastaveným systémem rozdělování dávek, odpovědným a správně etickým přístupem jednotlivců v rámci celé společnosti. Samozřejmě se nabízí otázka, zda dochází v rámci poskytování dávek státní sociální podpory také k řádnému jednání mezi stranou zastupující stát – zaměstnanec Úřadu práce ČR a stranou příjemce sociálních dávek. Zda dochází k řádnému poučení v rámci všech zákonných ustanovení, kterou by měl žadatel vždy podepsat, zda jsou mu, pokud něčemu nerozumí, tyto nejasnosti vysvětleny i se všemi následky, které žadateli hrozí v případě nesplnění podmínek či jejich porušení.

3 Empirické šetření

V předcházejících kapitolách bylo postupováno cíleně až k výzkumné části a to od objasnění základního pojmosloví, vysvětlení českého pojetí systému sociálního zabezpečení a uvedení odlišností oproti Evropskému systému. V rámci dalších kapitol zde byla uvedena občanská odpovědnost, došlo k popisu rizikových aspektů systému sociální pomoci a zmíněny možnosti, jak předcházet zneužívání sociálních dávek.

V samotném výzkumu dojde k analýze stavu zneužívání sociálních dávek a to především ze statistik Úřadu práce ČR a Policie ČR. Dále zde budou uvedeny analýzy kazuistiky, které plynou z praxe, jejich řešení, ukončení a uvedeny další skutečnosti, které celou problematikou prostupují.

3.1 Výzkumný plán

V diplomové práci je **vědeckovýzkumným problémem** fenomén zneužívání sociálních dávek. K výslednému zjištění v rámci této diplomové práce přispějí metody analýzy stavu zneužívání sociálních dávek ze statistik Úřadu práce ČR a Policie ČR, uvedení analýz kazuistik plynoucích z praxe a samozřejmě také kvalitativně zaměřené výzkumné šetření provedené s pracovníky okresního Úřadu práce ČR. V rámci výzkumného šetření bude pro sběr dat použit detailní strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami se zaměstnanci Úřadu práce ČR, jehož cílem bude zjistit, jakým způsobem dochází k odhalení skutečností, že dochází ke zneužívání sociálních dávek v rámci okresního Úřadu práce ČR. Praktická část této práce se dále snaží přinést pohled ze strany již zmíněných zaměstnanců Úřadu práce ČR na samotné zneužívání sociálních dávek a také by měla přinést ucelený a detailnější vhled do celé popisované problematiky zneužívání sociálních dávek.

Vzhledem ke skutečnosti, že se autor práce rozhodl pro detailní strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, tak k tomuto uvádí Hendl (2005, s. 173) že v případě strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami se jedná o rozhovor, který musí být velmi dobře být připravený a musí být složen z kvalitních otázek, na které budou jednotliví dotazovaní odpovídat. V tomto případě však spatřuje Hendl jistou nevýhodu, že jsou ty stejné otázky pokládány všem dotazovaným stejným způsobem. Což by se podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 13) dalo hodnotit, jako kvantitativní výzkum pouze

pokud by šlo o dotazník, zatímco u rozhovoru se jedná o kvalitativní výzkum. Vzhledem k uplatnění kvalitativního přístupu je třeba sdělit, že podle Hendla (2005, s. 52 - 53) nelze výsledky získané kvalitativním výzkumem zobecňovat a to především proto, že se jedná o vzorek malého počtu jedinců obvykle z jednoho místa.

Autor si položil dvě hlavní vědeckovýzkumné otázky (dále označovány jako HVO), ke každému HVO vytvořil autor dílčí výzkumné otázky (dále označovány jako DVO), které jsou uvedené níže a vzhledem ke zpřehlednění a obsáhlosti celého tématu autor zařadil samotné okruhy vážící se k rozhovorům s pracovníky okresního Úřadu práce ČR do níže uvedeného členění (dále označené jako OR).

- **HVO 1 – jakým způsobem dochází ke zneužívání sociálních dávek v rámci okresního města?**
 - **DVO 1 – jaké jsou nejčastěji zneužívané sociální dávky?**
 - OR 1 – popište, s čím vším jste se během své praxe setkala ve spojitosti se zneužíváním sociálních dávek.
 - OR 2 – popište, zda existuje nějaká období, kdy přibývá zneužívání sociálních dávek.
 - OR 3 – popište, zda jsou nějaké sociální dávky zneužívány častěji.
 - **DVO 2 – jakým způsobem ke zneužívání sociálních dávek dochází?**
 - OR 1 – popište situace, které předcházejí samotnému zneužití sociálních dávek.
 - OR 2 – jak vnímáte situace, když se někdo snaží sociální dávku zneužít.
 - **DVO 3 – jaký je okruh osob zneužívajících sociální dávky?**
 - OR 1 – jakou máte zkušenost s klienty, kteří sociální dávku zneužijí.

- OR 2 – jak vnímáte situace, kdy dojde k odhalení případů zneužívání sociálních dávek.
- OR 3 – jak vnímáte samotné poučení o veškerých náležitostech obsažených v žádostech o státní sociální podporu.
- **HVO 2 – jak dochází k odhalování samotného zneužívání sociálních dávek ze strany zaměstnanců Úřadu práce ČR?**
 - **DVO 1 – jakým způsobem dochází k odhalení zneužívání sociálních dávek ze strany zaměstnanců Úřadu práce ČR?**
 - OR 1 – popište, jakým způsobem zjišťujete, že dochází ke zneužívání sociálních dávek.
 - OR 2 – jakým způsobem vnímáte systém sociálního šetření.
 - OR 3 – popište, jak vidíte možnost, že se plánovanému šetření ten koho se toto šetření týká, vyhne.
 - OR 4 – jak vnímáte probíhající spolupráci při prováděném šetření ještě s jinou institucí.
 - **DVO 2 – jaký je postup v případech, kdy dojde k odhalení zneužívání sociálních dávek?**
 - OR 1 – popište, jak vnímáte další postup v případě, že se odhalí zneužívání sociálních dávek.
 - OR 2 – jaké jsou podle Vás možnosti po samotném odhalení zneužívání sociálních dávek.
 - OR 3 – jak vidíte spolupráci veškerých elektronických systémů v rámci poskytování sociálních dávek ze strany Úřadu práce ČR a např. České správy sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) mezi sebou.

Vzhledem k tomu, že v diplomové práci bylo použito konkrétní okresní město, tak se záměrným **výzkumným vzorkem** stali zaměstnanci úřadu práce ČR, kteří jsou

na konkrétním úřadu práce ČR v rámci okresního města zaměstnání a podílí se na zpracování žádostí, následném vyplácení sociálních dávek, dávek hmotné nouze a provádění šetření k odhalení zneužívání již vyplacených sociálních dávek a také na prevenci v rámci namátkových kontrol. V rámci okresního města byl zjištěn výzkumný soubor, který je složený z šesti respondentů, tři jsou zařazeni na dávkách státní sociální podpory a tři na dávkách hmotné nouze. Takovýto poměr byl zvolen záměrně, aby byl vzorek rozhovorů vyvážený a poskytl nám pohled z obou oblastí, kterých se výzkumná část diplomové práce dotýká. Dále, aby bylo dosaženo anonymity již zmíněných respondentů, tak není v celé diplomové práci uvedeno, o jaké okresní město se jedná a nebudou zde během výzkumné části uvedena ani jména respondentů, se kterými budou realizovány jednotlivé rozhovory.

Vzhledem ke shora uvedenému budou jednotliví zaměstnanci Úřadu práce ČR označeni jako respondenti a jejich rozhovory označeny jako rozhovor s respondentem č. 1 – č. 6 (dále jen R 1 – 6). Všichni respondenti byli před samotným rozhovorem seznámeni s tématem diplomové práce, došlo ke krátkému vysvětlení toho, co se od nich očekává a od všech respondentů byl získán ústní a posléze také písemný souhlas s nahráváním obsahu samotných rozhovorů na mobilní zařízení. Přesné znění souhlasu je součástí diplomové práce a je uvedeno v příloze C. Vzhledem k tomu, že bylo umožněno jednotlivé rozhovory realizovat v rámci pracovní doby zaměstnanců Úřadu práce ČR v různých dnech, tak jsou jednotlivé rozhovory řazeny tak, jak šli za sebou a ke každému rozhovoru je uveden datum a konkrétní čas, kdy se tento rozhovor konal. V příloze D je vzhledem k obsáhlosti doslovného znění všech rozhovorů s respondenty R 1 – R 6 uveden doslovný přepis pouze rozhovoru s respondentem R 1.

Dále vzhledem k náročnosti vedení a obsáhlosti celého rozhovoru, musel být kvalitně připraven tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům. Rozhovor byl tedy realizován v rámci toho, jak je vymezen v publikacích Švaříčka a Šed'ové (2007) a Hendla (2005). Vzhledem k tomu, že se autor rozhodl pro volbu detailního strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, které jsou před rozhovorem předem připravené, tak mohlo během rozhovoru v reakci na odpovědi dojít k přidání dalších otázek nebo mírné modifikaci při jejich pokládání. Před provedením samotných rozhovorů se zaměstnanci Úřadu práce ČR došlo ke zpracování a analyzování dat pocházejících ze statistik a z praxe autora v podkapitolách označených jako 3.3 a 3.4.

3.2 Analýza stavu zneužívání sociálních dávek

V úvodu práce bylo uvedeno, že v dnešní době jsou stále častěji prezentovány problémy týkající se zneužívání státní a sociální pomoci, se kterými se setkává a které řeší Úřad práce ČR a dále pak v rovině trestní řeší Policie České republiky. V rámci získávání informací budou níže popsány výsledky v rámci celé republiky z veřejně dostupných zpráv Úřadu práce ČR a v rámci těchto budou dále uvedena data získaná v rámci okresního města za časové období let 2014, 2015, 2016 a 2017. Ty budou dále porovnány s daty získanými od Policie České republiky za stejné časové období i stejnou oblast okresního města. Jedná se o vlastní analýzu skutečného stavu zneužívání sociálního zabezpečení z poskytnutých materiálů Úřadu práce ČR a od Policie ČR.

Z tiskových zpráv vydaných Úřadem práce České republiky, Generální ředitelství ze dnů 15. 06. 2015 a 19. 02. 2016 vyplývá, že během roku 2014 odhalili zaměstnanci Úřadu práce České republiky téměř 9 370 případů neoprávněného pobírání sociálních dávek, s celkovou škodou dosahující 65 mil. Kč. V roce 2015 jich přibýlo na 16 680 případů neoprávněného pobírání sociálních dávek, kdy celková výše škody vzrostla na 103, 5 mil. Kč. K takovému nárůstu podle sdělení tiskové mluvčí Beránkové došlo především díky navýšení personálního stavu a zaměstnanci Úřadu práce ČR mají tak větší prostor pro provádění ohlášeného, tak i namátkového sociálního šetření. Takto vypadá zneužívání sociálních dávek v celorepublikovém měřítku. Z těchto zpráv dále vyplývá, že nejvíce lidí neoprávněně pobírá dávky v oblasti nepojistných sociálních dávek, kdy se jedná o příspěvky a doplatky na bydlení, příspěvky na živobytí, méně pak o příspěvky na péči, zvláštní pomůcku, mobilitu nebo dávky mimořádné okamžité pomoci. Podle Úřadu práce pak nejsou výjimečné ani případy neoprávněného pobírání rodičovského příspěvku a podpory v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci. Z uvedených zpráv dále plyne, že klienti se snaží zatajit své veškeré příjmy, padělají a falšují dokumenty, neoznámí nástup do zaměstnání nebo pobyt v zahraničí, hospitalizaci v nemocnici nebo narození dalšího dítěte. Dále je patrné, že Úřad práce ČR posílil v oblasti nepojistných sociálních dávek své personální obsazení a zaměstnanci mají tak více prostoru k realizaci sociálního šetření. Díky tomu se daří riziko zneužití dávek minimalizovat. Úřad práce ČR ve svých tiskových zprávách dále uvádí, že má velmi dobře nastaven vnitřní kontrolní systém, spoluprací se státním zastupitelstvím, Policií ČR a obcemi. Jeho zaměstnanci využívají při odhalování neoprávněného pobírání dávek

také znalosti místních poměrů či veřejně dostupných informací ze sociálních sítí. Pokud získají podezření, že se konkrétní klient pobírající dávky dopouští podvodu či trestného činu, oznámí ihned tuto skutečnost příslušnému Státnímu zastupitelství ČR nebo Policii ČR. (Kateřina Beránková, 2015, 2016)

V roce 2016 bylo provedeno zaměstnanci Úřadu práce ČR 95 830 sociálních šetření a 64 880 šetření v místě, což je celkem 160 710 šetření, kdy na základě provedených šetření Úřad práce ČR zamítl 1 116 nových žádostí o některou z dávek hmotné nouze a odejmul 2 335 už vyplácených dávek. Celkové úspory za dvanáct měsíců roku 2016 dosáhly 49 449 992 Kč (Tisková zpráva, 2017). Vzhledem ke směřování samotného výzkumu této diplomové práce se nyní podrobněji zaměříme na okresní město, jeho počty případů, které eviduje „okresní“ Úřad práce ČR v porovnání se statistikou Policie ČR za stejnou oblast i období a v závěru této kapitoly budou vysvětleny rozdíly, které se v jednotlivých statistikách nacházejí a to především z důvodu odlišnosti zpracování jednotlivých statistik. Nejdříve budou předloženy statistiky Úřadu práce ČR uvedené v příloze A obsahující dávky státní a sociální podpory a následně dávky uvedené v příloze B obsahující dávky hmotné nouze, kdy obě tyto dávky vyplácí již zmiňovaný Úřad práce ČR. Následně budou popsány statistiky Policie ČR. Policie ČR se v uvedených letech zaobírala jak trestními oznámeními, které podal Úřad práce ČR, tak i na základě vlastního šetření prověřovala různé případy, kde mohlo ke zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze docházet.

V roce 2014 se konkrétně jednalo o čtyři případy možného zneužívání sociálních dávek. Dva končí odložením věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu – tedy, že v jednání nebylo spatřeno jednání, které by nasvědčovalo tomu, že by došlo ke spáchání jakéhokoliv trestného činu. V dalších dvou případech bylo sděleno obvinění podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Tím pro Policii ČR trestní řízení končí a dále je věc postoupena na Státní zastupitelství ČR a poté se ve věci rozhoduje u Soudu ČR.

V roce 2015 se řešilo celkem 36 případů, kdy osm z nich je promlčených, ve dvaceti případech se nejedná o trestný čin a u osmi případů jsou pachatelé obviněni podle § 160 odst. 1 trestního řádu, kdy následuje stejný postup, jak je uvedeno výše.

V roce 2016 se jednalo o celkem 35 případů, kdy sedm případů je promlčených, v jedenácti případech se nejedná o trestný čin a u sedmnácti končí pachatelé obvinění podle § 160 odst. 1 trestního řádu.

V roce 2017 to bylo celkem 16 případů, kdy se u tří případů nejednalo o trestný čin a u třinácti z nich končí pachatelé obvinění podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Vzhledem k tomu, že Policie ČR nepracuje pouze na základě trestních oznámení a nastávají i situace, kdy v rámci prověřování jiné trestné činnosti je zjištěn příjem dalších osob, tak je následně osloven Úřad práce ČR s žádostí o součinnost a sdělení, zda dotyčný pobíral v předmětném období nějaké dávky závislé na příjmu osoby a také jestli vznikla úřadu nějaká škoda. Také z tohoto důvodu nesouhlasí počty věcí oznámených Úřadem práce ČR a věcí skutečně prověřovaných ze strany Policie ČR. Tuto skutečnost blíže dokreslí tabulka č. 1, která zobrazuje jednotlivé roky a počet skutečně podaných trestních oznámení z Úřadu práce ČR a počet věcí, které Policie ČR ve vztahu k dávkám prověřovala a to pouze v rámci jednoho okresního města České republiky.

Tabulka č. 1

Rok	ÚP ČR – podaná trestní oznámení	PČR – prověřovaná trestní oznámení
2014	3	4
2015	13	36
2016	14	35
2017	09	16

Pokud autor práce porovná jednotlivá období i dávky z přílohy A a B, tak v rámci okresního města může konstatovat, že dochází co do výše a počtu vyplacených dávek k rozdílům během jednotlivých let a že u dávek státní sociální podpory dochází k poklesu jak počtu jednotlivých případů, tak i finančních prostředků vyplacených Úřadem Práce ČR a to u dávky porodné, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a rodičovský příspěvek. Co se týká dávek hmotné nouze poskytovaných Úřadem práce ČR, tak lze to samé konstatovat pro doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí, kde také dochází k poklesu vyplacených dávek. Oba shora uvedené závěry se vztahují k HVO 1.

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že ze strany Úřadu práce ČR nedochází k takovému množství podaných trestních oznámení, větší množství je zjišťováno až po provedeném

šetření ze strany Policie ČR. Při provádění uvedeného šetření dochází k oslovení Úřadu práce ČR, zda osoba, která je prověřovaná pro jinou trestnou činnost, ze které měla či má příjem, nepobírá současně nějakou sociální dávku, vyplácenou ze strany Úřadu práce ČR, což má spojitost s HVO 2.

Ve sledovaném období let 2014 – 2017 je vidět celkový nárůst prověřovaných věcí ze strany Policie ČR, ve vztahu k neoprávněně vypláceným sociálním dávkám. Především dochází k nárůstu těchto trestných činů v letech **2015 - 2016** a to z důvodu, že v těchto letech **došlo k realizacím většího počtu pachatelů, kteří získávali finanční prostředky „nelegálním sběrem“ železa a dalších kovů z budov, které vzhledem ke své nepotřebnosti prošly demolicí ve sledované lokalitě a také k realizaci podnikatele, který zaměstnával hodně lidí na černo a vedl si k tomuto přesnou evidenci.** Dále se tomuto bude věnovat výzkumná část, ve které dojde k vyhodnocení rozhovorů se zaměstnanci Úřadu práce ČR.

3.3 Analýza trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe

V tiskových zprávách vydaných Úřadem práce České republiky, Generální ředitelství ve dnech 15. 06. 2015 a 19. 02. 2016 i v dalších periodikách jsou vždy uvedeny různé příklady, jakým způsobem dochází ke zneužívání dávek a také jak dochází právě k úmyslným podvodům s dávkami. Těch se podle obsahu výše uvedených zpráv dopouští různé spektrum jedinců a to především v úmyslu opatřit si finanční prostředky pro různé účely. Jedná se tedy o tu skutečnost, že si jedinec opatří finanční prostředky takovým způsobem, který zákon zakazuje a takto získané finanční prostředky použije pro vlastní potřebu, hazard a další věci, které běžný jedinec nepotřebuje k životu. Ne v každém případě se jedná o skutečnost, že jedinec neúmyslně zatají takové skutečnosti, které jsou rozhodné pro výplatu a přiznání sociálních dávek. Jedná se především o výši svých příjmů, o společně posuzované osoby, atd.

K možnosti někoho obvinít z trestného činu se vztahuje již zmiňovaný úmysl, který se v trestním právu dělí na úmysl přímý a úmysl nepřímý. Ve vztahu k úmyslnému jednání se vyjádřil ve svém rozhodnutí ze dne 07. 01. 2010, č. ÚS 722/09, Ústavní soud ČR, který uvedl, že ze samotného opomenutí povinného jednání nelze automaticky dovozovat též existenci srozumění pachatele s porušením nebo ohrožením zájmu

chráněného trestním zákonem. Sama lhotejnost ve vztahu k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu. Například osoba v případě žádosti o dávku, u které je pro její poskytnutí rozhodný příjem, uvede částku 4.000,-Kč a během období, kdy dávku pobírá, si přivydělá dalších 1.000,-Kč sběrem borůvek a tuto skutečnost již nenahlásí, protože se domnívá, že tato částka není skutečným příjmem a nemusí ji oznámit. Jedná se o opomenutí, ale dotyčný nevěděl, že nenahlášení takového přivýdělku je nezákonné a nelze ho tedy za takový skutek trestně postihnout.

K samotné trestní odpovědnosti a možnosti postihu jednotlivce či skupiny v rámci trestního řízení se vztahuje také výrok Petra Nečase, který uvedl, že „*Nápad učinit ze zneužívání sociálních dávek speciální trestný čin sdílí většina občanských demokratů.*“ (Novinky.cz, ODS má v plánu udělat ze zneužívání sociálních dávek trestný čin, 14. 10. 2010). Vzhledem k tomu, že do současné doby v trestním zákoníku nenajdeme speciální trestný čin pro samotné zneužívání sociálních dávek, tak se většina případů právně kvalifikuje podle § 209 trestního zákoníku jako podvod.

Vzhledem k uvedeným tabulkám obsažených v přílohách pod písmeny A a B a hodnotám z tabulky č. 1, ve kterých jsou uvedeny konkrétní počty, se rozhodl autor diplomové práce celou situaci dokreslit uvedením konkrétních příkladů, vztahujících se k HVO 1 a HVO 2 právě k těmto číslům a také případům, se kterými se osobně setkal během své praxe.

Klient neoprávněně čerpal příspěvek na živobytí od roku 2011 do roku 2013, kdy neoznámil Úřadu práce ČR, že během uvedeného období měl další příjem ze zaměstnání a během této doby si vydělal 76 000,- Kč a Úřad práce ČR mu tedy neoprávněně vyplatil částku ve výši 45 000,- Kč. Soud muži uložil podmíněný trest odnětí svobody. V tomto konkrétním případě klient uvedl, že příjem neohlásil, aby měl více peněz na automaty, alkohol a vlastní potřebu. Dále sdělil, že o skutečnost hlásit svůj vlastní příjem věděl a byl i srozuměn s tím, že pokud tento příjem neohlásí, tak může být dávka po jeho osobě zpětně vymáhána.

Klient neoprávněně čerpal příspěvek na živobytí od roku 2012 do roku 2013, kdy neoznámil Úřadu práce ČR, že během uvedeného období měl další (nelegální) příjem a během této doby si vydělal 33 000,- Kč a Úřad práce ČR mu tedy neoprávněně vyplatil částku ve výši 29 000,- Kč. Soud muži uložil podmíněný trest odnětí svobody.

V tomto konkrétním případě klient uvedl, že příjem neohlásil úmyslně, protože pocházel z trestné činnosti a nikdy se nechtěl přiznat. Pokud by na to Policie ČR nepřišla, tak by dávky pobíral dál a také by dál kradl, aby měl peníze na automaty, alkohol a vlastní potřebu. Dále sdělil, že o skutečnost hlásit svůj vlastní příjem věděl a byl i srozuměn s tím, že pokud tento příjem neohlásí, tak může být dávka po jeho osobě zpětně vymáhána.

Klient neoprávněně čerpal příspěvek na živobytí od roku 2011 do roku 2013 a doplatek na bydlení od roku 2012 do roku 2013, kdy neoznámil Úřadu práce ČR, že během uvedeného období měl další příjem ze zaměstnání a během této doby si vydělal 85 000,- Kč a Úřad práce ČR mu tedy neoprávněně vyplatil částku ve výši 65 000,- Kč. Soud muži uložil podmíněný trest odnětí svobody. V tomto konkrétním případě klient uvedl, že příjem neohlásil úmyslně, protože pocházel z trestné činnosti a nikdy se nechtěl přiznat. Pokud by na to Policie ČR nepřišla, tak by dávky pobíral dál a také by dál kradl, aby měl peníze pro vlastní potřebu, kterou nechtěl blíže specifikovat. Dále sdělil, že o skutečnost hlásit svůj vlastní příjem věděl a byl i srozuměn s tím, že pokud tento příjem neohlásí, tak může být dávka po jeho osobě zpětně vymáhána.

Klientka neoprávněně čerpala rodičovský příspěvek v období od roku 2013 do roku 2014, kdy souběžně pobírala peněžitou pomoc v mateřství na druhé dítě v celkové výši 76 000,- Kč. Opět se jedná o skutečnost rozhodnou pro výplatu rodičovského příspěvku a nelze obě dávky pobírat souběžně. Úřadu práce tak vznikla škoda přesahující částku 76 000,- Kč. Soud ženě uložil podmíněný trest odnětí svobody a povinnost uhradit vzniklou škodu. V tomto konkrétním případě klientka uvedla, že nevěděla, že systémy Okresní správy sociálního zabezpečení a Úřadu práce spolu nekomunikují a domnívala se, že to nemusí hlídat sama a že to řeší systém. Nicméně provedeným šetřením a z dalších písemných materiálů vyplynulo, že klientka lhala a chtěla si pouze přilepšit zvýšením příjmů a o skutečnosti, že nemůže pobírat dávky současně, věděla.

Klientka neoprávněně čerpala doplatek na bydlení v období roku 2013, kdy Úřadu práce ČR předkládala falešné příjmové doklady, které jí pomohl vystavit její pomocník, na základě kterých jí byl Úřadem práce ČR vyplacen doplatek na bydlení ve výši 13 000,- Kč. Soud ženě i muži uložil podmíněný trest odnětí svobody s povinností uhradit vzniklou škodu. V tomto konkrétním případě klientka uvedla, že nájem hradit

nemusela, ale chtěla získat finanční prostředky pro vlastní potřebu a po dohodě s kamarádem, u kterého bydlela, ji tento vystavil nepravdivé příjmové doklady, s tím, že mu po získání dávky bude dávat část získaných prostředků.

Klientka neoprávněně čerpala doplatek na bydlení v období od roku 2014 do roku 2016, kdy Úřadu práce ČR u sebe jako žadatelky a dále u společně posuzovaných osob zamlčela skutečnou adresu trvalého bydliště a uváděla adresu smyšlenou. Tedy skutečnost rozhodnou pro trvání nároku na dávku. Tímto jednáním způsobila Úřadu práce ČR škodu ve výši 119 000,- Kč. Soud ženě uložil podmíněný trest odnětí svobody s povinností uhradit vzniklou škodu. V tomto konkrétním případě klientka uvedla, že nájem hradit musela a peníze na něj také někde vzít musela a tak se rozhodla uvádět jinou adresu, než byla její skutečná, aby obdržela peníze na nájem. Peníze použila jen na nájem, ale věděla, že tyto získala neoprávněně. Dále sdělila, že o skutečnost hlásit svůj vlastní příjem věděla a byla srozuměna s tím, že pokud tento příjem neohlásí, tak může být dávka po její osobě zpětně vymáhána.

Na uvedených příkladech z okresního města je jasně patrné, že se podstata zneužívání dávek opakuje a jsou určité druhy dávek, které jsou zneužívány častěji než jiné. Je to dané i snadnější dosažitelností těchto dávek. V celkovém měřítku je zneužívání dávek různorodé a na okresní úrovni se můžeme setkat se zneužíváním sociálních dávek v širokém měřítku, což nám dokládají počty a částky zneužitých dávek v předchozí kapitole. Z výše uvedených příkladů jsou zřejmé různé důvody, které vedou jedince ke zneužívání dávek. Vždy je zde jeden stejný jmenovatel a tím jsou peníze. Následné použití peněz již je různé, jsou jimi alkohol, drogy, hrací automaty a další. Co do počtu zneužitých dávek, tak se rozhodně nejedná o nějaká závratná čísla a je smutným faktem, že se vždy najde jedinec, popřípadě skupina, která vrhne obraz na celou komunitu. Tato část se vztahuje především k HVO 1.

Jsou různé nástroje, jak se s podobným jednáním i za současného stavu vypořádat. Úřad práce ČR má po své linii různá opatření, Policie ČR také, ale zůstává otázkou, zda by nebylo vhodnější pokusit se zlepšit komunikaci jednotlivých programů v rámci celého systému poskytování sociálních dávek. Jde o to, že by se spoustě případům dalo preventivně předejít a nedošlo by tak ani k samotnému čerpání dávek a nevedlo by to následně k postihu jednotlivců. Je zcela zřejmé, že situaci ohledně zneužívání sociálních dávek nepomáhá ani to, že spousta jedinců nahlíží na příjemce sociálních dávek „skrz

prsty“ a hned v každém vidí potenciálního zneuživatele. Proto je potřeba odhalovat trestné činy spáchané neoprávněným čerpáním sociálních dávek, ale na straně druhé je potřeba zlepšit prevenci a zamezit tak přidělování dávek osobám, které na danou dávku nemají nárok, než ji následně po přidělení vymáhat zpět. Tento závěr se vztahuje především k HVO 2.

3.4 Vyhodnocení kvalitativního šetření

K samotnému provedení vyhodnocení kvalitativního šetření autor nejdříve provedl detailní strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami se zaměstnanci Úřadu práce ČR, který si s jejich souhlasem nahrál. Následně autor přepsal nahrané rozhovory a u těchto použil otevřené kódování. K tomuto ve své publikaci uvádí Hendl (2005, s. 246 – 247), že kódováním dochází k otevření dat, které směřují k interpretaci. Otevřené kódování pak můžeme použít různými způsoby a to po slovech, po odstavcích, nebo podle již celých textů.

Během přepisování rozhovorů a jejich následném pročítání autor označil kódy vždy jednotlivé části textu a k těmto kódům, které k sobě mají významově blízko, vytvořil skupiny a z těchto skupin vznikly jednotlivé kategorie. Vzhledem k tomu, že rozhovory byly provedeny s osobami, které k sobě mají názorově, pracovně i osobně celkem blízko, tak z textu a kódování vzešlo celkem šest kategorií, které jsou popsány níže.

- **Kategorie č. 1 Zlomové období klientů**

V rámci provedených rozhovorů se všichni respondenti shodují, že lze zneužít jakoukoliv dávku. Ať už se jedná o zneužití dávky v návaznosti na roční období, změny v zákonech, při dospívání, ztrátě zaměstnání nebo narození nového potomka, tak je to právě takovéto období, ve kterém dochází k nárůstu počtu dávek, které jsou zneužívány. Respondent R 1 uvedl, že *„existuje ještě období, kdy ty lidi dospívají, tak si myslí, že jakmile jim je 18 let, tak že mají nárok už všichni na své samostatné příjmy, ale oni protože to je generačně trochu dané a je to tak, že zase ty rodiny neumějí jinak žít, takže ve chvíli, kdy ty děti dospívají, tak oni nemají zafixované, musím jít do práce, ale musím si jít pro dávky.“* U respondentů bylo řečeno, že z dávek státní sociální podpory je nejčastěji zneužívanou dávkou příspěvek na bydlení a z dávek hmotné nouze je

nejčastěji zneužívanou dávkou příspěvek na živobytí. U obou oblastí následují i další dávky, ale už ne v takové míře. V rámci rozhovorů bylo shodně tvrzeno, že zneužívání probíhá především díky tomu, že žadatelé nejenom v žádostech uvádí smyšlené údaje, které následně obhajují a lžou, ale také díky práci tzv. na černo. Vzhledem k tomu, že pokud by uvedl svůj skutečný příjem, tak by mu dávka náležela jen z části nebo vůbec. Respondent R 5 k práci na černo uvedl, že *“oni nemají nikde smlouvu, abychom na ně poslali inspektorát práce, protože to je tamhle melouch, tamhle melouch, tamhle dělá dva měsíce a než se tam pošle inspektorát, tak on už dělá zase někde jinde. Ted' třeba konkrétně máme pána, který dělá asi na černo, potkáváme ho v pracovním, je viděn ráno, že jde do práce a odpoledne, že jde z práce, ale on bude pořád tvrdit, že nepracuje a my nejsme detektivové, abychom ho sledovali, prostě na něj nemáme.”* Dále uvádějí nepravdivé informace při různých setkáních se sociálními pracovníky. K uvádění nepravdivých nebo značně zkreslených údajů dochází u klientů tím, že v případě, pokud by chtěl někdo z klientů sehnat práci oficiálně, tak ji prostě nesežene. Je to bohužel způsobeno nedokonalostí systému.

Dále se respondenti shodují na tom, že zneužívání je umožněné nedokonalostí zákona, který toto umožňuje. Respondenti se také setkávají s žadateli, kteří notoricky dávky zneužívají. U těchto jedinců je největším problémem, že nechtějí pochopit to, že musejí do žádostí uvádět pravdu a oni opakovaně lžou. Problém zneužívání dávek je problémem širokého společenského spektra. V dnešní době se začíná rozmáhat problém zneužívání porodného a dochází ke snaze čerpat dávky i u jedinců, kteří na ně nemají nárok a pouze to zkouší. Jak k tomuto uvedl respondent R 2 *“ted' třeba paní, majitelka penzionu, přišla poprvé žádat a přinesla nám fakturu na elektřinu na 120 tisíc! Ta drzost! Paní byla i docela nepříjemná, my jsme to pak konzultovali s metodičkou. Tak jsme to rozdělili, co se týká bytové části, co se týká toho penzionu. S paní jsem chtěla sepsat záznam o tom, že jsme spolu hovořili a ona, že přijde v pátek, asi se šla někde poradit, protože jsme ji pak řekli, že si ověříme na finančáku, jestli to má přiznané a ona už nepřišla.”*

Skutečnost, že k nárůstu nebo změnám v množství zneužívaných dávek dochází v určitých obdobích u klientů, je dána různými faktory. Jedním z těchto faktorů

jsou také časté změny v zákonech, které zneužívání dávek rozhodně ulehčují díky častému nepochopení ze strany klientů. Velmi pozitivní věta, která se především vztahuje k různým obdobím, zazněla od Respondenta R 1, který uvedl, že *„takže bych řekla, že všechno zasévá takové semínko a říkám si, že i jeden takový člověk, který vybědne z téhle komunity, která je celé generace živa na dávkách a takhle by se mohla pohnout jiným směrem.“* Hluboká pravda všední reality, ale je otázkou kolik sil musí pracovník Úřadu práce ČR věnovat právě tomu jednomu člověku, kterého se podaří takovýmto způsobem zapojit do běžného života.

- **Kategorie č. 2 Strategie obrany klientů**

Častou výmluvou klientů při samotném postihu zneužívání dávek je to, že většinou uvedou, že nejsou poučení, že nevědí, jak to funguje a vzhledem k takovýmto výmluvám pak záleží pouze na důkazní situaci, kdy je zapotřebí doložit podepsaná potřebná poučení. Podle respondentů je poučení dostatečné a musí být poučováni všichni. Zde dochází k častým problémům především vlivem lidského faktoru a to tím, že poučování žadatelé neposlouchají a vždy vše bezmyšlenkovitě podepíší. Podle respondentů je vždy prostor pro zlepšení. Toto vidí především v povinnosti, aby bylo zlepšeno poučování společně posuzovaných osob. Respondent R 3 k samotnému poučení uvedl, že *„přímo v žádosti, to tam je, ale to oni nečtou, to vám i řeknou, že ty malé písmenka nečtou, ale my to bereme i tak, že my jim to říkáme, že jsou tam i pod tím podepsaní.“*

Jak uvedl respondent R1 *„když pak ten člověk řekne, ale já jsem to nepochopil a v tom spisu to nenajdeme, tak my máme potom smůlu a my jsme pochybili.“* V tomto systému se nestačí spoléhat pouze na to, že je ten konkrétní žadatel o dávku řádně poučen, ale je potřeba poučit všechny osoby, kterých se případná dávka týká. Toto poučení je potřeba mít podepsané nikoliv v rámci celé žádosti o dávku, ale vždy hned pod konkrétním poučením, aby se zamezilo možným výmluvám v rámci dalšího řízení. Především pokud se jedná o trestní řízení, které má stanovená svá pevná pravidla a vždy je zapotřebí prokázat úmysl konkrétního jednání při zneužívání dávek.

- **Kategorie č. 3 Postoje pracovníků**

Všichni respondenti uvádějí, že se snaží žadatelům především pomáhat a když se přijde na nějaké neoprávněné čerpání dávky, tak se vždy snaží o dohodu, ale jsou případy, kdy dohodu nelze uzavřít a pak přichází na řadu exekuce či podání trestního oznámení. S odhalením zneužívání se u respondentů mísí pocity radosti, že se jim povedlo na zneuživatele přijít, ale také pocit naštvanosti, že k takovému jednání vůbec dochází. I přes to se snaží každému věnovat čas a snaží se mu vždy pomoci. Jak uvedl respondent R 1 *„snažím se v tom najít někoho, komu můžu pomoci. Měla jsem pána, který přišel z výkonu trestu, byl namočený v nějakých krádežích aut, jeho rodina to nesla velice těžce, protože to byla slušná rodina, byli to už starší lidi, ten chlap byl už taky dospělý a ke mně přišla taková zlomená osobnost, ale vždycky jsme se bavili tak nějak normálně, on viděl, že ho neodsuzuju, že se k němu nechovám jako k nějakému póvlu, bral ty dávky pár měsíců a dokázal se z toho vykřesat, udělal si kurz na nějakou motorovou pilu a začal dělat v lese.“* Do svého zaměstnání je ze strany respondentů vkládáno spousta sil, pochopení, tolerance a citu. Všechny tyto vlastnosti a mnohé další jsou potřebné k vhodnému jednání s klienty.

Z rozhovorů s respondenty vyšlo pro autora jedno zneklidňující zjištění, že z 6 respondentů byl pouze jeden, který na pomoc a snahu poskytovat dávky nerezignoval. Zbývajících 5 respondentů má částečně rezignovaný přístup s tím, že když to nejde, tak to nejde. Jinde by měl člověk míň starostí a víc peněz. Respondenti nejenže ztrácí motivaci k práci, ale z rozhovorů tuto vlastní demotivaci přenášejí i na žadatele o dávku. Za všechny vypovídají tvrzení respondenta R 6, který uvedl, že *„když jsem sem nastoupila, tak jsem nevěděla, chtěla jsem to dělat, ale teď po dvou letech jsem si říkala, jak je to hrozné na to koukat. Oni jsou zdraví, můžou pracovat a prostě nepracují. Nebo pracují, ale na černo.“* Nelze se absolutně oprostít od skutečnosti, že jeden den zaměstnanci Úřadu práce ČR přijdou na zneuživatele a vzhledem k tomu, že není následný postih dostatečně razantní, tak se s ním záhy setkávají znovu s tím, že jde žádat o další, novou či jinou dávku. Zjistěte jsou tyto situace velmi náročné a je potřeba se je naučit zvládat a rozhodně není šťastné řešení, že dojde k přenosu vlastní demotivace na klienta, který nemá chuť dělat cokoliv jinak či se sám

snažit. Jak uvedl respondent R 1 „*my už jsme si na to zvykli, že to takhle je, správný to sice není, já tady od nějakých 18ti, 19ti let chodím do práce, pořád žiju tak nějak normálně, jsem takový průměrný člověk, nemám žádné majetky a ty lidi jsou kolikrát oblečení tak, jak já si to nemůžu dovolit, mají techniku, jakou si nemůžu dovolit, někdy je to takové v uvozovkách legrační.*“ Jeden z možných demotivujících pohledů, ale právě respondent R 1 je tím, který to vnímá tak, jak to je a umí to i vzhledem ke spoustě dalších okolností vnímat s životním nadhledem. Pracovník úřadu práce se setkává s různými situacemi, z pohledu autora musí být nejhorší, pokud je obviněný ze strany klienta z účelovosti jeho postupu a z toho, že mu chtěl osobně jen uškodit. Což, jak vyplývá z rozhovorů, se stává a vždy se musí najít nějaké vhodné řešení. Jak uvedl respondent R 1 „*není to jednoduchý. My nemůžeme být na ty lidi tvrdší, u nás se bere, že pravdu má klient. Musíme být opatrný, a pokud se nám podaří, že ten člověk podepíše protokol, že tohle se stalo, tohle jsem provedl a budu to splácet, tak půlka je vyhraná.*“

- **Kategorie č. 4 Systémová a lidská spolupráce**

Podle respondentů funguje spolupráce s různými institucemi dobře a také je velmi dobrá spolupráce v rámci jednotlivých elektronických systémů. Prostor pro zlepšení systému je vždy. Bylo by především potřeba včasějšího - automatického sehrávání příjmů a zlepšit systémové propojení se zahraničím. K tomuto respondent R 5 uvedl, že „*všechno se nám sehrává, důchody, invalidky, nemocenské, sirotčí důchody. I mateřská, rodičovský příspěvek, všechny dávky SSP se nám sehrávají. Ale musím toho člověka tady mít zaevidovaného. Spolupracuje to hezky, ale prostor pro zlepšení je. My bychom si přáli program, do kterého bychom zadali adresu, a tam by nám vyjelo, kdo všechno tam má trvalé bydliště.*“ Velmi kladně je respondenty hodnoceno společné a prostorem otevřené pracoviště, které usnadňuje komunikaci a následné zpracování žádostí o dávku.

Respondent R 1 uvedl, že „*spolupracujeme i s policií. Když jsme jeli do rodiny, kde jsme věděli, že má mladá paní dítě a její partner je drogově závislý a navíc dealer, tak s námi jela i policie. Ta policie s námi třeba nemohla do bytu, ale byli u vstupu do bytu a dveře zůstaly pootevřené, kdyby se něco dělo, kdyby ten*

pán byl ve špatném stavu, ale naštěstí komunikoval a nebyly s ním problémy.“ Právě spolupráce v různých sférách našeho systému je velmi potřebná a důležitou je zejména samotná komunikace.

- **Kategorie č. 5 Sdělování informací - slepá ulička GDPR**

Respondenti k samotnému šetření na dávkách hmotné nouze shodně uvádějí, že probíhají dva druhy šetření, místní a sociální. Díky těmto šetřením odhalí různé zneužívání vyplácených dávek. Shodují se také na tom, že by bylo potřeba rozšířit pravomoci, zpřísnit kontroly a zrušit ohlašování kontrol. K čemuž uvedl respondent R 6, že *„u nové žádosti k nim jdeme dvakrát neohlášeně, potřeťí se jim píše odkdy dokdy mají být doma, což je teda podle mého názoru nepropracované. Já osobně bych tam šla dvakrát neohlášeně, a pokud by nebyl ten jedinec zastížený, tak by mu byla dávka zamítnuta nebo odejmuta.“* Respondenti z dávek státní sociální podpory uvedli, že většinou odhalí zneužívání pouze od stolu a na žádné kontroly nechodí, někdy jim v odhalení neoprávněného čerpání hodně pomůže náhoda. Jak uvedl respondent R 2 *„vždycky se na to přijde takhle „od židle“, nikam na žádné šetření nechodíme, na žádný bychom ani nemohli, na místní bychom asi mohli, asi se o tom i do budoucna uvažuje, ale to je spojený zase s dalšími změnami, které plánují někde na ministerstvu.“* K možnosti šetření shodně uvádějí, že by bylo toto potřeba zavést a na průběh kontrol zvýšit počet zaměstnanců.

Samotné šetření a jeho zlepšování je sice trochu problém, ale dá se v průběhu dalších postupů řešit. Co je ale velkým problémem, je sdělování informací mezi zaměstnancem např. Úřadu práce ČR a ČSSZ. Pokud si potřebují předat nějaké informace, tak existuje pouze jediná oficiální cesta a to je písemná forma žádosti a písemná forma odpovědi. Toto je samozřejmě zdlouhavé a rozhodně by bylo jednodušší používat informace např. získané po telefonu. K tomuto se vyjádřil respondent R 1 ve smyslu, že *„jinak ty naše systémy, my máme povinnost je používat, nesmíme z toho samozřejmě vynášet žádné informace, jsou v tom citlivé, choulostivé věci, navíc teď GDPR, tak to si musíme dávat opravdu pozor. Pokud bychom potřebovali něco do hloubky, pokud se nám nesehrávají, třeba nemocenská dávka, ten člověk tvrdí, že je nemocný, doloží i doklad od doktora, že by měl pobírat nemocenské dávky, tak zase můžeme oslovit písemně třeba*

okresní správu, nemůžeme si zatelefonovat, kdy ten člověk dostane nemocenskou, to nejde. Nemožnost využívat získané informace ze sociálních sítí, které jsou veřejně dostupné a nemoci je použít jako důkaz je přinejmenším hodně zvláštní. K tomuto uvedl respondent R 6, že „také díky sociálním sítím, ale to nesmíme použít. Vzhledem k tomu, když se jich na to pak zeptáme, tak nám to nepřiznají. Třeba jsme tu měli klienty, kteří prodávali auto a to by měli uvést.“ Právě práce s informacemi je velmi důležitá, člověk by si měl dávat pozor na to, co a komu sděluje. Ale znemožnění použití důkazů získaných z veřejně dostupných sítí, předávání si informací po telefonu mezi institucemi, které pojí stejný zájem státu, je rozhodně proti potírání zneužívání dávek a naopak je to věc, která umožňuje snadnější zneužití jednotlivých dávek.

3.5 Celkové vyhodnocení výzkumu

Z výzkumného šetření, ve kterém byly použity statistiky Úřadu práce ČR, statistiky Policie ČR, analýza trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe a rozhovory. Byly zodpovězeny dvě hlavní vědeckovýzkumné otázky a také dílčí výzkumné otázky.

Celý uskutečněný výzkum odpovídá na HVO 1, která zní, **jakým způsobem dochází ke zneužívání sociálních dávek v rámci okresního města?** Tím, že znázorňuje prostřednictvím statistik jak v průběhu let 2014 – 2017 dochází k výraznějším výkyvům co do počtu podaných trestních oznámení v případech zneužívání dávek vyplacených Úřadem práce ČR. K výraznému nárůstu dochází především v letech 2015 – 2016 a to ze 4 v roce 2014 na 36 v roce 2015, 35 v roce 2016 a opět pokles o více než 50% na 16 v roce 2017. Příčinou vedoucí k takovému nárůstu bylo odstranění, potažmo demolice neužitečných budov v regionu a z trosk takto zbouraných budov docházelo k rozkrádání druhotných surovin, které následně byly odevzdávány do sběrných dvorů. Z čehož byl získáván nelegálním způsobem příjem odběratelů dávek, který samozřejmě nebyl hlášen na Úřadu práce ČR.

Dále dochází ke stále stejnému opakování postupů v případech zneužívání dávek, což nám dokresluje analýza trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe a také jednotlivé rozhovory, ve kterých se všichni respondenti shodují na stejných postupech.

Konkrétně se jedná především o uvádění nepravdivých informací, lží a práce na černo, díky čemuž dochází ke zneužívání dávek. Jedinec, který dávku chce zneužít, si cestu vždy najde a je velice obtížné ba téměř nemožné jedince nějak obecně specifikovat. Jediněčnost každého člověka vede k závěru, že jediné, co může v současném stavu vést k odhalení zneuživatelé, je zkušenost samotných pracovníků, jakási vnitřní intuice, která na základě jednání s žadatelem pomáhá napovědět, kdo má dávku v plánu nějakým způsobem zneužít nebo použít v rozporu s podmínkami pro poskytnutí dávky a kdo dávku skutečně potřebuje. Omezené možnosti samotných zaměstnanců Úřadu práce ČR, jejich pracovní vyčerpání a částečné nesoulady v elektronických systémech vedou ke snižování jejich vlastního zájmu na odhalení zneuživatelé dávek a celou situaci začínají respondenti vnímat rezignovaně a oddaně systému, bez větších snah k docílení změn.

K HVO 2, která zní, **jak dochází k odhalování samotného zneužívání sociálních dávek ze strany zaměstnanců Úřadu práce ČR?** Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že vzhledem k zmíněným omezeným možnostem zaměstnanců Úřadu práce ČR nedochází k takovému množství podaných trestních oznámení a to především z důvodu vlastních postupů v celé věci. Dochází k předávání exekutorům, postupnému umořování přeplatků z jiných dávek a až jako poslední variantou je trestní oznámení. Velká část zneuživatelů je odhalena až po provedených dotazech ze strany Policie ČR, což bylo ve sledovaném období let 2014 až 2017 celkem 91 případů zneužívání dávek, kterými se Policie ČR zabývala. Dále z analýzy trestného jednání z kazuistik plynoucích z praxe je zřejmé, že jsou různé postupy, pomocí kterých se v současné době s problémem zneužívání sociálních dávek dá vypořádat. Jedná se především o správní řízení a předávání exekutorům ze strany Úřadu práce ČR až po trestní řízení, které je zahájeno ať už na základě podnětu ze strany Úřadu práce ČR nebo z vlastního šetření Policie ČR. K samotnému šetření bylo od respondentů sděleno, že se toto v rámci dávek hmotné nouze praktikuje a přináší to jisté výhody a zjištění. Oproti tomu se žádné nebo minimální šetření praktikuje při vyplácení dávek státní sociální podpory. I když zaměstnanci Úřadu práce ČR vědí, že dotyčný např. pracuje na černo, tak mohou jen velmi pracným a složitým způsobem takového jedince dohnat k odpovědnosti a je téměř nemožné ho potrestat. Jediné, co dotyčnému zneuživateli hrozí, je to, že přijde o dávku, vyčíslí se mu přeplatek, který by měl uhradit a až v poslední řadě je přípustné trestní oznámení.

Celé realizované výzkumné šetření nám nabízí dále možnost přijmout potřebná další dílčí nebo systémová opatření, která by předcházela skutečnosti, že žadatel bude čerpat dávku neoprávněně.

3.6 Přijetí možných opatření pro zlepšení současného stavu

Jaká přijmout opatření, aby nedocházelo ke zneužívání dávek státní a sociální podpory? Takovou otázku si klade každý, kdo se v dané problematice pohybuje a nejedna z našich současných politiků se v tomto směru vyjadřuje tak, že zavedeme nový trestný čin např. zneužívání sociální dávky. Dalším neméně známým je důsledné vymáhání finančních prostředků, které nějaký zneuživatel nabyl podvodem, jeho následné vyloučení z evidencí Úřadu práce ČR s tím, aby již v budoucnu nemohl pobírat žádné další dávky. Zajisté to zní dobře a asi by i většina lidí souhlasila, že přísný trest a okamžitý postih případů zneužívání státních a sociálních dávek by fungoval jako hlavní prevence pro všechny jedince, kteří se snaží parazitovat na našem sociálním systému.

Především by se měl změnit přístup společnosti a systému, měla by začít fungovat snaha, aby se dalo spoustě případům preventivně předejít tak, aby nedošlo ani k samotnému čerpání dávek a nevedlo by to následně k postihu jednotlivců. Jednoznačně celé situaci ohledně zneužívání státních a sociálních dávek nepomáhá ani to, že jsou jedinci, potažmo skupiny, kteří na příjemce sociálních dávek pohlíží jako na potencionální zneuživatele. Samozřejmě je dobře a je to důležité, aby docházelo k odhalování trestné činnosti spáchané neoprávněným čerpáním dávek, ale na straně druhé je potřeba zlepšit prevenci a zamezit tak přidělování dávek osobám, které na danou dávku nemají nárok, nebo ji čerpají neoprávněně, než ji následně po přidělení vymáhat zpět.

Zde je zajisté na místě si položit otázku, zda není dostatečný trest doživotní vězení za spáchanou vraždu? Většina lidí si odpoví, že ano, ale lze vraždám předejít přísnějším postihem podle autorova názoru nikoliv a to z důvodu, že tento postih je systémem nastavený již na maximální možnou hranici. Přísnější postih a důsledné vymáhání v rámci zneužívání dávek může sice působit preventivně, ale jde spíše o zastrasování jedinců než o prevenci. Zlepšení funkce elektronických systému, zvýšení oprávnění

zaměstnancům Úřadu práce ČR, zpřísnění podmínek pro samotnou žádost a zpřísnění postihu, to lze uskutečnit, ale podle autorova názoru, by bylo mnohem účinnější věnovat se prevenci v zájmových skupinách a rodinách, kde je právě čerpání dávek generační záležitostí. Nelze úplně předělat dospělého člověka, který je zvyklý pobírat dávky a viděl to i u předchozích generací, ale je čas na to se věnovat především vývoji v budoucnosti a věnovat se malým dětem. **Právě správná výchova a formování malých dětí je důležité. Při správném vedení a působení na jedince, který uvidí i jiný směr, než je pobírání dávek a následné podvádění při jejich čerpání, může být tou správnou prevencí do budoucna a postarat se o pokles vyplácených finančních prostředků nejen v dávkách, ale také na udržení aktuálního stavu.** Což koresponduje s názorem Krause (2008, s. 171 – 172), který uvádí, že pokud je jedinec rozvíjený správným směrem už od dětského věku, tak je to tou nejlepší nespécifikovanou prevencí sociálních deviací a posiluje člověka ve správném mravním vývoji a v neposlední řadě také jeho odpovědnost za vlastní chování.

Pokusit se tedy věnovat vývoji malých dětí a tím směrem směřovat i vlastní prevenci. V případech současného stavu zneužívaných dávek a dospělých žadatelů o tyto dávky, je možným řešením zpřísnění podmínek poskytování dávek, protože dokud bude platit situace, že jsou rodiny, které při kombinaci dávek dosáhnou mnohdy na větší příjem, než je příjem ze zaměstnání, tak se nikdy nepovede docílit uspokojivého stavu se zaměstnaností a zneužíváním dávek.

Závěr

Téma diplomové práce je „*zneužívání sociálních dávek jako fenomén dnešní doby*“. V první kapitole diplomové práce se autor zaměřil na popis soustavy sociálního systému, byly zde popsány a vysvětleny jednotlivé pojmy vztahující se právě ke zkoumané oblasti vyplácení dávek státní sociální pomoci a dávek hmotné nouze, které vyplácí Úřad práce ČR. Dále zde byla v druhé části diplomové práce uvedena možná prevence kriminality prostřednictvím hospodářské a sociální politiky. Dále byla uvedena občanská odpovědnost, popsány rizikové aspekty systému sociální pomoci a zmíněny možnosti jak vzniklému zneužívání dávek předejít.

Hlavním cílem práce bylo přinést ucelený pohled na problematiku sociálních dávek a dávek hmotné nouze poskytovaných Úřadem práce ČR a dále vyhodnotit to, do jaké míry a jakým způsobem jsou sociální dávky v praxi zneužívány. Cíl diplomové práce byl beze zbytku naplněn díky analýze vyšetřovacích spisů Policie ČR. Zde autor popisuje, jakou mají odběratelé dávek motivaci k jejich zneužití a dopady takového jednání na společnost. V práci byl popsán a představen postup v případě, že ke zneužití dávek státní sociální podpory dojde. Samotný výzkum byl postaven na analýze dokumentů, díky kterým zde je zaznamenán způsob řešení problémů s neoprávněným čerpáním dávek státní a sociální podpory a dávek hmotné nouze. Jednak Úřadem práce ČR a dále, jak tento problém následně zpracovávají orgány činné v trestním řízení a soudy. Dále zde je v rámci řízeného rozhovoru zpracován pohled pracovníků Úřadu práce ČR okresního města na potencionální zneuživatelé a rizika stigmatizace skupin potřebných. Došlo k oslovení celkem šesti respondentů a z takového počtu bylo možné analyzovat a interpretovat získaná data.

Dávky státní a sociální pomoci a dávky hmotné nouze vyplácené Úřadem práce ČR mají pomoci člověku z jeho negativní životní situace. Pokud ale dávky získá podvodně někdo, kdo by bez uvedení nepravdivých informací na dávku nedosáhl a sám nebo jeho blízcí mají dostatek prostředků, tak v takovém případě i samotná dávka postrádá smysl. Samotné téma zneužívání sociálních dávek a dávek hmotné nouze se pravidelně stává součástí veřejných sdělovacích prostředků a to především v různých prohlášeních našich předních politiků. I v současné době se z medií dozvídáme neustále změny v souvislosti s navýšením rodičovského příspěvku. Především v rámci takovýchto prohlášení zní často informace o značně nepřiměřeně zatíženém sociálním systémem,

kteřé je způsobeno Romy ze sociálně vyloučených lokalit. Výzkumná část diplomové práce poukazuje na tu skutečnost, že dávky jsou zneužívány napříč společenským spektrem a rozhodně se nejedná pouze o určitou skupinu lidí. Na doložených statistikách a objemu vyplacených dávek se rozhodně nejedná o zanedbatelné množství, ale zároveň se nejedná o objem finančních prostředků, které by dokládaly, že dávky státní sociální podpory a dávky hmotné nouze jsou zneužívány tak masově, jak se na tato tvrzení odkazují ve sdělovacích prostředcích.

Celý provedený výzkum v této diplomové práci nám zobrazuje skutečný stav naší současné společnosti a zobrazuje jakým fenoménem zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze skutečně je. Podle autora se jedná o medializovaný problém, který hraje do karet pouze soudobému politickému uskupení. Jak z jednotlivých obecně známých informací vyplývá, tak ani sami politici, kteří o systému státní sociální pomoci rozhodují, neví, jak je tento systém nastaven a co je v něm vlastně všechno obsaženo.

Pokud se na výsledky výzkumu podíváme podrobněji, tak zjistíme, že se respondenti odkazují při zneužívání dávek například na práci na černo, je otázkou jakým způsobem lze tento problém řešit. Zaměstnanci nemají možnost jak zjistit, kde zneuživatel pracuje a když to zjistí a pošlou na místo inspektorát práce, tak bude sankcionován jednak jedinec dávku zneužívající, jednak zaměstnavatel a přínos pro vyplácení dávek bude nulový. Pokud se neprokáže, že tam dotyčný pracoval na černo, tak se nic nestane a pokud se to prokáže, tak dotyčný přijde na nějaký čas o dávku, o kterou si následně znovu zažádá a pokud nezpůsobí škodu převyšující 5.000,- Kč, tak nedojde k jeho trestnímu postihu a bude vyzván k uhrazení vzniklého přeplatku, který následně nemá z čeho uhradit. Především by měl hrozit přísný trest těm, kteří práci načerno vůbec umožní, tedy zaměstnavatelům, o kterých se paradoxně nikde moc nemluví. Je to skutečně začarovaný kruh, v současné době naší společnosti nezbude nic jiného, než překlenout současné období a začít se soustředit na budoucnost, která je především v dětech a potažmo mladých lidech. Na tuto skupinu by se měl systém začít soustředit a věnovat prostředky na osvětu, učení a rozvoj budoucí generace, která se bude snažit na místo pobírání sociálních dávek, práce načerno a nelegálních činností, pracovat legálně s vědomím, že práce je přínosem nejenom pro ně samotné, ale také pro

společnost, která se o ně dokáže ve stáří postarat a alespoň částečně jim vrátit to, co do celé společnosti oni sami vložili během svého aktivního života.

V současné době a po provedeném výzkumu je autor sám překvapen, že bagatelní trestná činnost podvod ve spojení s neoprávněným čerpáním dávek má tak velikou pozornost a dokáže pobouřit tolik lidí. Pokud se podíváme na statistiku, tak zjistíme, že na okresní úrovni Úřad práce ČR podá pouze několik trestních oznámení a zbylé případy jsou výsledkem práce Policie ČR, což nám také dokládá tabulka č. 1. Pokud se podíváme na současnou situaci, tak ta je podle autora dlouhodobě neudržitelná, a to především z důvodu, že dochází ke snižování nezaměstnanosti, výše vyplácených dávek je v posledních dvou letech prakticky stejná a systém vyplácení dávek se nemění v návaznosti na rostoucí příjmy a zvyšující se náklady.

Závěrem by autor chtěl pouze uvést, že komplikovanost a celková nepřehlednost nejen sociálního systému, ale také právních norem, které se k celé problematice vztahují, usnadňuje především možnost a pokusy o zneužití jak samotných dávek, tak faktu mediálních dezinterpretací.

Seznam užitých literatury:

ARNOLDOVÁ, Anna. Slovník sociálního zabezpečení. 1. vyd. Praha : Galén, 2002. 461 s. ISBN 80-7262-175-0.

ARNOLDOVÁ, Anna. Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení. I. část. 2. rozš. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 375 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0728-X.

ARNOLDOVÁ, Anna. Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení. II. část, Sociální pomoc a sociální služby. 3., rozš. vyd. Praha : Karolinum, 2011. 600 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1852-4.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava : public promotion, 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

BAUMAN, Zygmunt. Tekutá modernost [Tekutá modernita]. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2002. 343 s. Myšlenky ; svazek 10. ISBN 80-204-0966-1.

BENEŠ, Milan. Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha : Grada, 2014. 176 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4824-5.

BRDEK, Miroslav - JÍROVÁ, Hana - KREBS, Vojtěch. Trendy v evropské sociální politice. Praha : ASPI, 2002. 251 s. ISBN 80-86395-25-1.

GIDDENS, Anthony. Důsledky modernity. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 200 s. ISBN 80-86429-15-6.

GREGOROVÁ, Zdeňka, GAVLAS, Milan. Sociální zabezpečení. 2. aktualiz. a doplněné vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2000. 280 s. ISBN 80-7239-176-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

KELLER, Jan. Nedomyšlená Společnost. Brno : Doplněk, 1992. 125 s. ISBN 80-901102-0-7.

KELLER, Jan. Úvod do sociologie. 5. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2004. 204 s. Studijní texty ; sv. 2. ISBN 80-86429-39-3.

KELLER, Jan. Soumrak sociálního státu. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005. 158 s. Studie. ISBN 80-86429-41-5.

KELLER, Jan. Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 197 s. Knižnice Sociologické aktuality ; 23. sv. ISBN 978-80-7419-059-9.

KALNICKÝ, J. Základy pedagogiky I. Opava: SLU, 2009. 117 s. ISBN 978-80-7248-543-7.

KRAUS, Blahoslav - POLÁČKOVÁ, Věra. Člověk - prostředí - výchova : k otázkám sociální pedagogiky. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KREBS, Vojtěch. Sociální politika. 5. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby : legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

ONDREJKOVIČ, Peter. Kriminológia pre sociologov, sociálnych pracovníkov a sociálnych pedagógov. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2011. 164 s. ISBN 978-80-558-0042-4.

POTŮČEK, Martin. Sociální politika. Praha : SLON, 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

POTŮČEK, Martin. Veřejná politika. Praha : SLON, 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha : Grada, 2012. 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

SVATOŠ, Roman. Kriminologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.

ŠTANGOVÁ, Věra, LANG, Roman a kol. Právo sociálního zabezpečení v bodech a s příklady. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018. 233 s. ISBN 978-80-7380-700-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman - ŠEĐOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEŠ, Igor. Sociální správa : úvod do teorie a praxe. Vyd. 2., rozšíř. a přeprac. Praha : Portál, 2009. 299 s. ISBN 978-80-7367-483-0.

TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOMEŠ, Igor. Sociální právo České republiky. 1. vyd. Praha : Linde, 2014. 319 s. Monografie. ISBN 978-80-7201-938-0.

TOMEŠ, Igor. Sociální právo České republiky. 2. přepracované vyd. Praha : Linde, 2015. 340 s. Monografie. ISBN 978-80-7478-941-0.

TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 6. podstatně přepracované a aktualiz. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. 320 s. ISBN 978-80-7400-473-5.

VEČEŘA, Miloš. Sociální stát : východiska a přístupy. 2., upr. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1996. 112 s. ISBN 80-85850-16-8.

ZELINA, Miron. Teórie výchovy alebo hľadanie dobra. 2., vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2010. 232 s. ISBN 978-80-10-01884-0

Seznam užitých internetových zdrojů:

BÁČOVÁ, Petra. Příjmová chudoba ohrožuje 9,1% Čechů, 10. 04. 2018 Český statistický úřad. [online] © 2018 aktualizováno 11. 04. 2018, [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-91-cechu>

BERÁNKOVÁ, Kateřina. Za zneužití dávky mohou padat i tresty, 15. 06. 2015 Integrovaný portál MPSV [online] Copyright © 2002 - 2018 OKsystem a.s. aktualizováno 11. 04. 2018, [cit. 2018-12-3]. Dostupné z : https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/06/2015_06_15_tz_davky_odhaleni_zneuzeni.pdf

BERÁNKOVÁ, Kateřina. Za zneužití dávky loni padaly tresty, 19. 02. 2016 Integrovaný portál MPSV [online] Copyright © 2002 - 2018 OKsystem a.s. aktualizováno 11. 04. 2018, [cit. 2018-12-3]. Dostupné z :

https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2016/02/2016_02_19_tz_davky_odhaleni_zneuzeni_rok_2015.pdf

Česká správa sociálního zabezpečení [online] © 2018, aktualizováno 2018, [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/ekonomicke-ukazatele/prijmy-a-vydaje-na-socialni-zabezpeceni/>

Česká správa sociálního zabezpečení [online] © 2018, aktualizováno 2018, [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/duchodova-statistika/>

JIRKOVÁ, Kateřina. Obecné informace, 12. 03. 2018 Integrovaný portál MPSV [online] Copyright © 2002 - 2018 OKsystem a.s., aktualizováno 11. 04. 2018, [cit. 2018-05-06]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>

KUBERA, Jaroslav. První zprávy 26. 07. 2013 Citáty slavných osobností [online] Copyright © 2014 Martina Svoboda, aktualizováno 20. 02. 2019, [cit. 2018-10-06]. Dostupné z : <https://citaty.net/citaty/262932-jaroslav-kubera-mely-by-se-vratit-zpet-nektere-overene-veci-napri/>

Novinky.cz. ODS má v plánu udělat ze zneužívání sociálních dávek trestný čin, 14. 10. 2010 Novinky.cz [online] Copyright © 2003–2019 Borgis, a.s. © Copyright © 2019 Seznam.cz, a.s. Copyright © ČTK, DPA, Reuters a fotobanka Profimedia 14. 10. 2010, [cit. 2019-01-30]. Dostupné z : <https://www.novinky.cz/domaci/214112-ods-ma-v-planu-udelat-ze-zneuzivani-socialnich-davek-trestny-cin.html>

Tisková zpráva. Úřad práce provedl loni přes 160 tisíc šetření, úspory dosáhly téměř padesáti milionů, 17. 02. 2017, *Parlamentní listy – tiskové zprávy*. [online] © OUR MEDIA a.s. 2009-2019, aktualizováno 22.02.2016, [cit. 2018-12-01]. Dostupné z : <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Urads-prace-provedl-loni-pres-160-tisic-setreni-uspory-dosahly-temer-padesati-milionu-475919>

Valné shromáždění OSN. Všeobecná deklarace lidských práv, 10. 12. 1948 Integrovaný portál [online] Copyright © 2015 United Nations Všechna práva vyhrazena celosvětově, aktualizováno 10. 12. 2015, [cit. 2018-10-12]. Dostupné z : http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz. [online] © AION CS, s. r. o. 2010-2019, aktualizováno 01. 01. 2019, [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz. [online] © AION CS, s. r. o. 2010-2019, aktualizováno 01. 01. 2019, [cit. 2019-01-12]. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz. [online] © AION CS, s. r. o. 2010-2019, aktualizováno 01. 01. 2019, [cit. 2019-01-19]. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>

Zákon o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz. [online] © AION CS, s. r. o. 2010-2019, aktualizováno 01. 01. 2019, [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>

Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů č. 329/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz. [online] © AION CS, s. r. o. 2010-2019, aktualizováno 01. 01. 2018, [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>

Seznam tematicky související literatury:

FABRE, Cécile. Ústavní zakotvení sociálních práv. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 2004. 38 s. Parva philosophica ; sv. 15. ISBN 80-7007-195-8.

NEŽÁDAL, Karel. Aplikace správního řádu v sociální péči. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2003. 112 s. ISBN 80-86131-39-4.

SMUTEK, Martin. Sociální stát : úvod do studia. Vydání první. Hradec Králové : Gaudemus, 2005. 135 s. Texty k sociální práci. ISBN 80-7041-691-2.

Seznam tematicky souvisejících článků:

BOHATA, Jan. Zákon ztíží zneužívání sociálních dávek, In: Sondy. -- ISSN 1213-5038. -- Roč. 15, č. 4 (20050203), s. 3.

DAVIDOVÁ, Simona. Co všechno nevíte o úřadu práce: Úřad práce České republiky. -- 1 ilustrace. -- Rubrika: Konzultace -- Pod názvem: Úřad práce České republiky byl zřízen zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. dubna 2011. In : Veřejná správa. -- ISSN 1213-6581. -- Roč. 27, č. 5 (2016), s. 16-18

FRANTOVÁ, Libuše. Červená flákačům a příživníkům / Libuše Frantová. -- 2 il. -- Rubrika : Politika In: Profit. -- ISSN 1212-3498. -- Roč. 21, č. 15 (20100412), s. 44-45

Seznam tematicky souvisejících internetových zdrojů:

NAVRÁTIL, Pavel, ŠIMKOVÁ Ivana. Hodnocení projektů zaměřených na snižování rizika sociálního vyloučení romské populace, část I. typologie projektů, Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, výzkumné centrum Brno, 2002. Dostupné z : <http://praha.vupsv.cz/fulltext/Romov.pdf>

SIROVÁTKA, Tomáš. Ze sociologických výzkumů, Sociální dávky a jejich příjemci: na „sociální trampolíně“, nebo ve slepé uličce? Sociologický časopis, XXXVI, (2/2000), 2015. Dostupné z : http://sreview.soc.cas.cz/uploads/59ee370858ba02bab7af9b414631d2bd4c7a2d58_384_181SIROV.pdf

TRBOLA, Robert, NEČASOVÁ, Mirka, RÁKOCZYOVÁ Miroslav. Role lokálních vlád při řešení problémů sociálního začleňování, 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2015. 109 s. ISBN 978-80-7416-226-8. Dostupné z : http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_391.pdf

Příloha A

Oblast	Roky	Konkrétní dávka	Počet případů celkem	Celková vyplacená částka v Kč	Vyplaceno neoprávněně počet	Vyplaceno neoprávněně v Kč	Uhrazeno počty	Uhrazeno v Kč	Podaná trestní oznámení	Nahlášená škoda
I Dávky státní sociální podpory	2014	Přídavek na dítě	40 264	24 188 222	31	51 570	23	36 521,82	0	0
		Rodičovský příspěvek	21 852	149 963 738	56	730 486	45	521 979	0	0
		Příspěvek na bydlení	19 190	63 282 095	93	412 782	65	211 306	1	62 457
		Porodné	80	1 059 500	0	0	0	0	0	0
		Pohřebné	22	110 000	0	0	0	0	0	0
	2015	Přídavek na dítě	39 397	23 627 032	32	59 830	20	22 070	0	0
		Rodičovský příspěvek	21 389	143 285 563	25	304 221	24	278 221	0	0
		Příspěvek na bydlení	19 856	65 921 793	90	390 484	60	227 265	2	25 088
		Porodné	190	2 188 000	0	0	0	0	0	0
		Pohřebné	21	105 000	0	0	0	0	0	0
	2016	Přídavek na dítě	36 324	21 766 460	21	26 840	17	24 040	0	0
		Rodičovský příspěvek	20 652	137 987 811	33	378 297	28	252 852	1	76 497
		Příspěvek na bydlení	18 996	64 527 037	74	322 246	39	124 988	1	15 543
		Porodné	180	2 040 000	1	13 000	1	13 000	0	0
		Pohřebné	15	75 000	0	0	0	0	0	0
	2017	Přídavek na dítě	31 684	18 950 310	35	127 390	21	71 433	0	0
		Rodičovský příspěvek	21 028	140 949 643	28	345 698	23	230 371	2	84 085
		Příspěvek na bydlení	17 626	57 703 011	69	255 484	34	124 852	2	129 493
		Porodné	142	1 581 000	2	20 000	2	20 000	0	0
		Pohřebné	20	100 000	0	0	0	0	0	0

Příloha B

Oblast	Roky	Konkrétní dávka	Počet případů celkem	Celková vyplacená částka	Vyplaceno neoprávněně počet	Vyplaceno neoprávněně v Kč	Uhrazeno počty	Uhrazeno v Kč	Podaná trestní oznámení	Nahlášená škoda
Dávky hmotné nouze	2014	Příspěvek na živobytí	18 456	74 784 548	41	219 043	36	210 056	2	25 597
		Doplatek na bydlení	7 178	23 418 090	26	120 050	20	59 540	0	0
		Mimořádná pomoc na úhradu odůvodněných nákladů	86	121 039	0	0	0	0	0	0
		Mimořádná úhrada nezbytného jednorázového výdaje	110	253 855	0	0	0	0	0	0
		Mimořádná pomoc na úhradu nezbytných nákladů	38	62 108	0	0	0	0	0	0
	2015	Příspěvek na živobytí	14 111	56 316 284	74	573 951	44	253 195	10	258 247
		Doplatek na bydlení	4 968	15 427 554	17	65 709	13	36 242	1	6 193
		Mimořádná pomoc na úhradu odůvodněných nákladů	79	122 785	1	295	1	295	0	0
		Mimořádná úhrada nezbytného jednorázového výdaje	110	197 721	3	2 320	3	2 320	0	0
		Mimořádná pomoc na úhradu nezbytných nákladů	25	36 900	0	0	0	0	0	0
	2016	Příspěvek na živobytí	9 701	39 026 013	39	292 183	19	82 615	9	345 446
		Doplatek na bydlení	2 841	8 084 187	5	13 378	2	4 465	3	74 225
		Mimořádná pomoc na úhradu odůvodněných nákladů	41	74 305	0	0	0	0	0	0
		Mimořádná úhrada nezbytného jednorázového výdaje	102	224 487	1	700	1	700	0	0
		Mimořádná pomoc na úhradu nezbytných nákladů	14	46 892	0	0	0	0	0	0
	2017	Příspěvek na živobytí	8 903	28 555 947	18	95 452	7	26 278	4	85 268
		Doplatek na bydlení	2 264	6 216 311	8	21 068	4	5 799	1	3 069
		Mimořádná pomoc na úhradu odůvodněných nákladů	73	134 660	7	3 519	5	2 914	0	0
		Mimořádná úhrada nezbytného jednorázového výdaje	67	126 494	2	2 162	1	1 300	0	0
		Mimořádná pomoc na úhradu nezbytných nákladů	36	143 809	7	17 718	1	6 000	0	0

Příloha C

Poučení k rozhovoru se zaměstnanci Úřadu práce ČR

Níže podepsaný zaměstnanec Úřadu práce ČR (dále vedený pouze jako respondent s označením R 1 – R 6) souhlasí s tím, že rozhovor bude nahráván na mobilní zařízení. Samotný záznam bude použit pouze a jen k přesnému přepisu provedeného rozhovoru. Následně bude samotný záznam ze zařízení odstraněn a nebudou z tohoto pořizovány žádné další záznamy a nebude použit k jinému účelu, než je již zmíněný přepis rozhovoru.

Samotný přepis rozhovoru bude pak použit pouze jako příloha diplomové práce a jako takový bude plně anonymizován.

Datum podpisu:

Podpis:

Příloha D

Respondent č. 1 (dále jen R 1) ze dne 07. 03. 2019 v čase od 06:40 do 08:20 hodin

- HVO 1 – jakým způsobem dochází ke zneužívání sociálních dávek v rámci okresního města?
 - DVO 1 – jaké jsou nejčastěji zneužívané sociální dávky?
 - OR 1 – popište, s čím vším jste se během své praxe setkala ve spojitosti se zneužíváním sociálních dávek.
 - R 1 – no, tak vlastně naší nejdůležitější dávkou a základní dávkou je ten příspěvek na živobytí, takže je takový předpoklad, že tahle dávka se asi nejčastěji zneužije. Především tím, že lidé příjemci, kteří pobírají dávku příspěvek na živobytí, k tomu pracují na černo, neuvádějí veškeré informace, neuvádějí pravdivé informace, neuvádějí společně posuzované osoby u sebe, které potom zjišťujeme, dohledáváme další svojí sociální prací nebo šetřením v místě a uvádějí tedy lživé informace. Tu práci načerno pak samozřejmě odhalíme úplně náhodou anebo tím, že nám teda jejich takzvaní kamarádi uvádějí tyhle informace, prostě přijdou je jak se tak říká nabonzovat. Tak tohle je asi hlavně tak, co se týče příspěvku na živobytí. Co se týče doplatku na bydlení, tak tam je to zase, že bydlí více osob v bytě, pobírají prostě další dávky, kde neuvádějí informace, protože s naší dávkou doplatek na bydlení souvisí dávka státní sociální podpory, příspěvek na bydlení. Takže lidi zase lžou, bydlí někde jinde, než uvádějí, že bydlí, nebo uvádějí, že bydlí na některých ubytovnách, kde by jim vznikl nárok na doplatek na bydlení, ale úplně to tak není, třeba se tam nezdržují, nebo jich dochází více do jednoho toho zařízení. Dokládají nám také fixlované nájemní nebo ubytovací smlouvy nebo si vytvářejí doklady o úhradách, které nejsou pravé, takže těch způsobů existuje mnoho a celá ta škála způsobů, jak dochází ke zneužívání je velice pestrá. Poslední z dávek, kterou se zaobíráme, je mimořádná okamžitá pomoc, kde uvádějí také nepravdivé informace, ale systém šetření v místě je může odhalit. Dřív se to třeba ani nestíhalo, to jsme měli

dávek opravdu hodně. V posledních dvou letech malinko ty naše dávky poklesly, tak se nám daří tyto případy odhalovat. V minulosti jsme měli okolo dvě stě dávek na osobu, tak se to opravdu nedalo všechno odchytit a lidi si to mezi sebou řekli, protože jak známo naši klienti, většina z nich bydlí v klanech, jsou to rodiny, které žijí tak trochu nadvoko, pomáhají si jeden druhému a řeknou si ty informace. Takže ve chvíli, kdy zjistí nějakou díru v zákoně, myslím díru, kterou by mohli u nás zneužít, tak to zneužijí. Takže ve chvíli, kdy my se někomu snažíme pomoci, protože naší prací, ať už sociálních nebo nesociálních pracovníků je i aktivní vyhledávání těchto osob, protože někdy samozřejmě, z důvodu neznalosti zákona, lidi přijdou pozdě nebo nepřijdou vůbec. My je zase dohledáme, tak se hned jako lavina žene, kdy jednomu pomůžete a hned přijdou další a vyžadují to samé. Je to s nima docela dost náročné. Co se týká té mimořádné okamžité pomoci, asi zneužívají tu dávku na předměty dlouhodobé potřeby. Co se týče vybavení domácnosti, tak prostě rozbil se nám kotel, my nemůžeme na kotel přispět, protože kotel je součástí vybavení bytu. Rozbila se nám pračka, přijedeme na místo a pračka tam není. Říkám, kde je ta pračka, no tak zjistíme, že to jenom zkouší, abychom jim prostě nějak pomohli, ale zároveň se dozvíme, že chodí prát do jiné rodiny. Prostě je to takové hodně náročné.

- OR 2 – popište, zda existuje nějaká období, kdy přibývá zneužívání sociálních dávek
- R 1 – ty období, to je taky taková zajímavá záležitost, ty naše dávky se stále mění. Od původní novely, která byla od roku 2007, to je ten základní zákon č. 111 z roku 2006, tak od té doby snad není rok, aby se něco neměnilo. Každým rokem, někdy i vícekrát, se něco změní. Ne úplně ta výše té dávky, ta se měnila na přelomu těch let, vlastně od roku 2012 se měnila výše dávek. To jsou další změny, ale to přehodnocování, i to že třeba dříve bylo trošku tolerováno správní řízení. Ten zákon, ta pětistovka, vlastně správní řád, tak dříve jsme měli trošku nějakou toleranci, abychom lidem mohli trochu vyhovět, aby to správní řízení netrvalo tak dlouho. Pak zase od roku 2014, se

na to klade důraz, takže vždycky při změně zákona vidíme, jednak nabudou dávky a jednak se tam samozřejmě někdo připlete, kdo se snaží tu dávku nějak zneužít. Pak existuje ještě období, kdy ty lidi dospívají, tak si myslí, že jakmile jim je 18 let, tak že mají nárok už všichni na své samostatné příjmy, ale oni protože to je generačně trochu dané a je to tak, že zase ty rodiny neumějí jinak žít, takže ve chvíli, kdy ty děti dospívají, tak oni nemají zafixované, musím jít do práce, ale musím si jít pro dávky. Oni nejsou vyzrálí a nejsou od narození vedeni k vlastní odpovědnosti, a aby znali důležitost a vlastní cenu na trhu práce. Ne oni jsou zvyklí, že všichni, táta, máma, dědeček a babička, všichni brali dávky, tak jako proč já ne. A je mi 18, mám nárok se osamostatnit, mají to všechno spojený, že příjem rovná se dávka. A potom když se nabídne nějaká činnost k obohacení, třeba i nekalá, jako prodej drog nebo i herny. Z toho všeho mi vyplývá, že příjem nerovná se práce, ale rovná se dávky. A to myslím, že je hodně nešťastný, ale pracuje se na tom, my se hodně snažíme i ty lidi motivovat, i ty mladé lidi z těch rodin, takže někdo, bych řekla, že to i trochu chápe. Ale zase prostě vliv té rodiny je hodně silný, především vliv těch rodičů. Takže například přijde maminka s větším dítětem a během rozhovoru dojde řeč na vysvědčení na známky, maminka dceru chválí, že je šikovná, zeptáme se na to, co by jednou chtěla dělat a dcera odpovídá, že kadeřnice. Tak ji pochválím, že dneska si kadeřnice vydělají víc než třeba někdo jako my tady v kanceláři. Takže bych řekla, že všechno zasévá takové semínko a říkám si, že i jeden takový člověk, který vybědne z téhle komunity, která je celé generace živa na dávkách a takhle by se mohla pohnout jiným směrem.

- OR 3 – popište, zda jsou nějaké sociální dávky zneužívány častěji.
- R 1 – k tomuto už jsem se trochu vyjádřila výše, nejčastěji je tedy zneužíván příspěvek na živobytí, protože tam do toho opravdu spadají nejenom lidi, kteří přijdou o práci a přijdou i o podporu v nezaměstnanosti, ale spadají nám sem i osoby z výkonu trestu odnětí svobody. Z nějakých zařízení, jako detenčních, z pasťáků, takže potom se může stát, že toho člověka bereme jako bezdomovce,

ale posléze zjistíme, že je třeba v nějaké rodině. Kde na to pak samozřejmě nemá nárok, protože netvoří samostatný okruh.

- DVO 2 – jakým způsobem ke zneužívání sociálních dávek dochází?
 - OR 1 – popište situace, které předchází samotnému zneužití sociálních dávek.
 - R 1 – jsou takové situace, třeba že lidi neuvádějí společně posuzované osoby, měli jsme třeba pána, který uváděl, že žije sám, ale my jsme věděli i ze znalosti toho prostředí, okolí i díky sociálnímu pracovníkovi místně příslušné obce, že teda on sám nežije, že tam dochází paní, která byla teda bohužel vdaná a že s ním žije v té domácnosti. Vlastním šetřením jsme zjistili, že ta paní tam opravdu je a bylo zle. Ten člověk si nás i stěžoval, že jsme způsobili to, že on vlastně si musel na tu dávku tak zvaně počkat, my jsme zastavili správní řízení, než se vyřeší situace a paní sem přišla i na mě osobně ječet, že jsem ji zbořila rodinu, díky tomu, že já jsem ji našla u pána, tak se to dozvěděl i její manžel a rozvádí se s ním. Takže jsou i takové nepříjemné situace, kdy já jako úředník musím sama sebe obhajovat, proč jsem takhle jednala, jak jsem na to přišla, jestli jsem těm lidem neublížila, jestli v tom nebyl nějaký zlý úmysl. My musíme zachovávat jedinečnost každé osoby, musíme zkoumat, co toho člověka k tomu vedlo, jestli nemá nějaké problémy, jestli není nemocný, nebo není jinak indisponovaný a proč jedná tak, jak jedná, ale obrací se to často proti nám, takže tyto naše dávky hmotné nouze jsou v tomto hodně specifické a je to hodně nevděčná práce.
 - OR 2 – jak vnímáte situace, když se někdo snaží sociální dávku zneužít.
 - R 1 – na toto už jsem teď v podstatě taky odpověděla.
- DVO 3 – jaký je okruh osob zneužívajících sociální dávky?
 - OR 1 – jakou máte zkušenost s klienty, kteří sociální dávku zneužijí.

- R 1 – no my pracující toto známe všichni, že musíme chodit do práce, abychom se uživili, vnímáme to jako úplně běžnou záležitost a klienti sedí, leží doma, leckdy, když přijdeme na šetření, je 10 hodin, oni jsou v posteli, tak se na to blbě kouká, ale dobře, oni jsou jiní, my jsme takovýhle, my žijeme jinak, no. My už jsme si na to zvykli, že to takhle je, správný to sice není, já tady od nějakých 18ti, 19ti let chodím do práce, pořád žiju tak nějak normálně, jsem takový průměrný člověk, nemám žádné majetky a ty lidi jsou kolikrát oblečení tak, jak já si to nemůžu dovolit, mají techniku, jakou si nemůžu dovolit, někdy je to takové v uvozovkách legrační. Oni žijí jinak, zase tvrdí, že na ně se kouká trošku skrz prsty, takže oni musí vynikat v něčem, v tom oblečení, že sice berou dávky, ale na venek se tváří zase jinak. Měla jsem paní, která chtěla mimořádku na školní brašnu pro dítě. Chlapeček byl nemocný, ano, udělám průzkum trhu a myslím, že do té pětistovky se vejde. No a to jsem si vyslechla, paní řekla, že to neexistuje, že ona viděla tašku za 1500 a tuhleťu mu prostě koupíte. No nekoupím, vy si ji kupte a já vám přispěju do pětistovky, ale přinesete mi doklad. Takže ty situace jsou někdy těžké. Oni mají někdy takové požadavky, že jejich Vánoce jsou takové, jaké si pracující rodina nedovolí. Ale za ty roky už jsem si zvykla a že v tom necítím nějakou hořkost. Snažím se v tom najít někoho, komu můžu pomoci. Měla jsem pána, který přišel z výkonu trestu, byl namočený v nějakých krádežích aut, jeho rodina to nesla velice těžce, protože to byla slušná rodina, byli to už starší lidi, ten chlap byl už taky dospělý a ke mně přišla taková zlomená osobnost, ale vždycky jsme se bavili tak nějak normálně, on viděl, že ho neodsuzuju, že se k němu nechovám jako k nějakému póvlu, bral ty dávky pár měsíců a dokázal se z toho vykřesat, udělal si kurz na nějakou motorovou pilu a začal dělat v lese. Pak jsme se někdy i setkali, já se k němu nechci hlásit, aby si neřekl, že ta ženská ze sociálky mě tady zdraví, já se stydím, že jsem tam chodil, ale ne, on se ke mně hlásil sám, vy jste byla fajn, vy jste se ke mně chovala tak normálně, já jsem měl chuť dál žít. Tyhle situace jsou fajn, když k vám někdo přijde třeba i poděkovat, že jste mu pomohl vyřešit

nějakou životní situaci. To je příjemný, i když je to jeden za 5 let, tak je to prima.

- OR 2 – jak vnímáte situace, kdy dojde k odhalení případů zneužívání sociálních dávek.

- R 1 – toto zjištění není příjemný, protože většina těch klientů zaujme takové to obranné stanovisko, až útočné obrany, snaží se z toho vymluvit a obhájit se. Třeba si vyzvednou tu mimořádnou okamžitou pomoc na ty předměty dlouhodobé potřeby, třeba na pračku, my v rámci toho řízení po nich chceme doklad. Když ten doklad do nějaké doby nedoloží, tak posíláme výzvu, aby ten člověk ho doložil. On pak přijde, že si tu pračku nekoupil s tím, že za to zaplatil nájem. A už v tuhle chvíli, i když za to zaplatil nájem, tak je to zneužití, protože tu dávku nevyužil k tomu účelu, ke kterému ji využít měl. Pak se ten člověk hájí a brání, ale my musíme postupovat podle zákona a musíme dodržet co se má, přece to za něj nebudeme platit. Není to příjemná situace říct, ty jsi udělal podvod a ten je tak velký, že by to bylo skoro až na trestní oznámení. Když na tu pračku dáte 5 až 6 tisíc, tak to už je pak trestný čin, tak to se pak toho člověka snažíme přesvědčit, co by bylo rozumnější, že zahájíme řízení o přeplatku a že to bude postupně splácet. Vždycky se snažíme docílit nějaké dohody než nějakého vyhrožování. To nikam nevede. Víme, že ty lidi na tom opravdu nejsou úplně nejlíp, nemůžou si to dovolit zaplatit z čehokoliv, tak opravdu se snažíme docílit dohody, ale vždycky aby to bylo podložené, to jinak ani nemůžeme, na všechno musí být protokoly atd. Je to těžký, nepříjemný, ale snažíme se o tu dohodu, někdy jsou už kolegyně vyčerpané, tak k tomu jednání jdeme my nebo paní vedoucí, snažíme se to nějakým způsobem řešit. Vyhrožovat nemá smysl. V tu chvíli se oni postaví do opozice. Většina z nich to pak vezme jako pomoc. Je lepší se s nima domluvit, že se to bude splácet a on řekne, ale já na to nemám a podle zákona jim to živobytí musí zůstat, i když má tady povinnost vrátit přeplatek, vždycky se jedná i o to, abychom my neporušili zákon. A to je někdy taky velký problém, když zjistíme, že ten člověk těch 5 tisíc bude splácet po stovce. To je pak na nich, když

vyšetří víc, tak je dobrý v pokladně zaplatit i větší částku a tak se to pak trochu urychlí a bude vidět i ta snaha. Je to nepříjemný, my jsme zjistili, že na tu dávku máte nárok, protože pak se samozřejmě všechno obrací proti nám, jestli my jsme vlastně tu dávku vyplatili oprávněně. I ta obava z toho, jestli jsme se neunáhli, že ten člověk nám tady plakal, prosil a podobně. Není to jednoduchý. My nemůžeme být na ty lidi tvrdší, u nás se bere, že pravdu má klient. Musíme být opatrný a pokud se nám podaří, že ten člověk podepíše protokol, že tohle se stalo, tohle jsem provedl a budu to splácet, tak půlka je vyhraná.

- OR 3 – jak vnímáte samotné poučení o veškerých náležitostech obsažených v žádostech o státní sociální podporu.

- R 1 – u nás je povinnost to dát ke každé dávce, musíme dát poučení samotné, klasický formulář, kde jsou uvedeny všechny jejich práva a povinnosti a samozřejmě i povinnosti nás, jako správního orgánu a těm lidem je to opravdu zdůrazněno u každé dávky a musí to být součástí každé dávky a ti lidé to dostanou do ruky, je jim zdůrazněno, že tohle a tohle je opravdu důležitý, teď si to přečtete a musí to podepsat všechny dospělé osoby. Tohle poučení se docela vyvíjelo ve spolupráci s nadřízeným orgánem. Vždycky se dávalo nějaké poučení, ale ne vždycky to bylo dáváno do každé dávky, což se změnilo za poslední 3, 4 roky. Teď se to dává do každé té dávky a musíme si dát pozor, že v průběhu těch let ti lidé dospívají a my musíme poučit každou tu osobu, která v té dávce dospěje, i ty společně posuzovaný osoby jsou poučeny, podepíší to a ve chvíli kdy ty lidi chodí k jednání, tak tam je zase poučujeme znova. Snažíme se, aby ty lidi to pochopili, jsou na různé mentální úrovni. Musí to být a týká se to všech dospělých osob. Nepoučíme, tak nemůžeme potom vymáhat. Když pak ten člověk řekne, ale já jsem to nepochopil a v tom spisu to nenajdeme, tak my máme potom smůlu a my jsme pochybili. Na toto si musíme dát pozor, ve chvíli kdy já kontroluju tu dávku, ten spis, tak se koukám na všechny oprávněné osoby, aby tam byli všichni, kdo jsou součástí toho řízení a aby byli poučeni. Extra těm lidem zdůrazňujeme, že bude provedeno to

šetření, že s tím oni musí dát souhlas a zdůrazňujeme i ty věci, které s nimi teď zrovna potřebujeme řešit a to ještě dáme extra do protokolu.

- HVO 2 – jak dochází k odhalování samotného zneužívání sociálních dávek ze strany zaměstnanců Úřadu práce ČR?
 - DVO 1 – jakým způsobem dochází k odhalení zneužívání sociálních dávek ze strany zaměstnanců Úřadu práce ČR?
 - OR 1 – popište, jakým způsobem zjišťujete, že dochází ke zneužívání sociálních dávek.
 - R 1 – hlavně tím místním sociálním šetřením. Co se týče toho přiznání dávky, tak k tomu je právě podstatné to místní šetření, kdy kolegyně vyjíždí do terénu a v současné době není žádná dávka přiznána bez provedení šetření v místě. To sociální šetření je pak trochu bokem a hlavně to místní šetření jsou v součinnosti s obcí. Buď teda jedou dvě kolegyně, to musí, nesmí jet jenom jedna. Pokud by měla jet jenom jedna, tak zase ve spolupráci se sociální pracovníci toho města nebo obce. Takže takhle v součinnosti obce, potom kontaktujeme potenciální zaměstnavatele nebo na základě nějaké informace zaměstnavatele, že by tam ten klient mohl někde být. Tak takhle můžeme odhalit nějaké zneužívání dávky. Díky kontaktům se zaměstnavateli zjistíme, který ten rodič pobírá odpočty. Třeba druhý rodič pobírá odpočty na děti, ale děti jsou zároveň v dávce třeba s maminkou. Takže tam je zase duplicita vyplacených příjmů ze státu a to je taky podvod, zneužití, protože to dítě, na které pobírá odpočty otec, tak nesmí být v té dávce s maminkou a obráceně. Takže to je další případ. A nejvíc to odhalíme vlastním šetřením. Ale i s ostatními orgány můžeme písemně ověřit některé věci. Bez provedení šetření nesmí být vyplacena žádná dávka. A jak probíhá vlastní šetření, to je problematické, protože například svědectví souseda nelze použít, pokud nám sám nepodepíše záznam z šetření. Z každé návštěvy, z každého šetření je výstup, protokol. Soused nám třeba řekne, že jich tam žije tolik a tolik, že je vidí každý den a když se zeptáme, jestli nám je to schopen podepsat, tak řekne ne a my to

nemůžeme použít. Někdy s tím nemá problém a někdy sami klienti jsou takoví jednodušší a sami se napíší na dveře a pak tvrdí, že tam bydlí jen tamten. A to my díky tomu šetření to zjistíme.

- OR 2 – jakým způsobem vnímáte systém sociálního šetření.

- R 1 – myslím, že je to dobře nastavené. V tom sociálním šetření zjišťujeme, proč je ta osoba v hmotné nouzi a řešíme situaci, pomoc a podíl a vliv rodiny, která může ovlivnit, jestli ten jedinec bude nebo nebude v hmotné nouzi a zkoumáme proč tomu tak je, proč rodina, která je normálně dobře situovaná, tak má ve svém středu osobu, která se úplně vyčlenila. A tohle pouze může ten sociální pracovník řešit, ten na to má víc času a provede za ten den třeba jedno dvě šetření, ale místní šetření jsme schopni za den udělat 15, protože to je rychlý, rychleji přijdeme na nějaké věci, ale ten sociální pracovník zkoumá, jak tomu jednotlivci pomoci. Řeší ty jeho veškeré majtkové poměry, ale i situaci rodiny, která k tomu člověku patří, pokud nějaká je. A může zase toho jednotlivce odkázat případně, pokud nemůže nebo nechce pomoci rodina, v případě že se toho člověka zřekla z nějakých důvodů, stydí se za něj, ten člověk má třeba za sebou trestní minulost nebo je drogově závislý a může s sebou tu rodinu stáhnout ke dnu, což víme, že se stává. Takže pak toho člověka odkázat na nějaké pomáhající organizace nebo s ním řešit další činnost, aby se dostal například z té ulice zase do normálního života, kde bude mít svoje bydlení a zařídí si novou rodinu. Je to náročné to sociální šetření. Ten člověk je u té rodiny, stráví tam nějaký čas nebo si toho člověka i sem pozve a tady to s ním ještě řeší, jak pomoci. Protože někdy i před tou svojí rodinou ten člověk nechce mluvit, stydí se. Jsou rodiny normální, slušný a z jejich středu se najednou vyčlení osoba, která najednou spadne do bahna. A to právě hlavně řeší to sociální šetření. Je to dobrá věc, bylo to od toho roku 2012 nastavené tak, že ÚP pouze vyplácel dávky a sociální šetření měli dělat pouze obce a my jsme zjistili, že pro tu svoji práci prostě potřebujeme to šetření dělat i trochu do hloubky, takže tady máme sociální pracovníci, která se tady tomu věnuje.

- OR 3 – popište, jak vidíte možnost, že se plánovanému šetření ten koho se toto šetření týká, vyhne.
- R 1 – člověk při podání žádosti je seznámen s tím, že bude prováděno toto šetření a je vyzván k tomu, jestli s tím souhlasí. Ale je to tak, že pokud nebudeš souhlasit, nemůžeme provést šetření a nemůžeme přiznat dávku. Když s tím souhlasí, tak my jedeme dvakrát bez ohlášení na to místo pobytu, když se jedná o bezdomovce, tak i na tu lavičku. Pokud ho dvakrát nezastihneme, potřetí pošleme výzvu, aby umožnil šetření v místě. Pokud se tomu ten člověk vyhne, tak pak je dávka zamítnuta, nepřiznána.
- OR 4 – jak vnímáte probíhající spolupráci při prováděném šetření ještě s jinou institucí.
- R 1 – já s tím mám ty nejlepší zkušenosti. Pokud jsem měla klienty, tak jsem měla kontakty na sociální pracovníky, kteří na ty šetření se mnou jezdili a bylo to přínosem pro mě i pro ně, protože oni znali to místo, oni věděli poměry té rodiny a já jsem si to využila pro svoje účely a oni zase pro svoje. Já jsem tam jela pro to šetření v místě, jestli ty skutečnosti v dávce odpovídají tomu v té dávce a ten pracovník obce zase si to řešil po své linii, mohl mi pomoci v tom a v tom a klidně jsem se na něj mohla obrátit a naopak a dodnes na mě vzpomínají, že jsme tu spolupráci měli nastavenou dobře. Ale na obhajobu kolegyň, které to dělají dneska, musím říct, že se tohle rozšiřuje, rozvíjí se to, spolupráce se rozšiřuje i tady s místním úřadem, pár let to trochu stagnovalo, ale dneska už to v celku funguje. Spolupracujeme i s policií. Když jsme jeli do rodiny, kde jsme věděli, že má mladá paní dítě a její partner je drogově závislý a navíc dealer, tak s námi jela i policie. Ta policie s námi třeba nemohla do bytu, ale byli u vstupu do bytu a dveře zůstaly pootevřené, kdyby se něco dělo, kdyby ten pán byl ve špatném stavu, ale naštěstí komunikoval a nebyly s ním problémy.
- DVO 2 – jaký je postup v případech, kdy dojde k odhalení zneužívání sociálních dávek?

- OR 1 – popište, jak vnímáte další postup v případě, že se odhalí zneužívání sociálních dávek.
- R 1 – když odhalíme, že se něco děje, tak se s tím člověkem snažíme vždycky dohodnout. My mu to musíme ukázat, jak jsme na to přišli, jak se to stalo, že to tak opravdu je, pošleme mu výzvu, aby se dostavil k jednání a dosvědčil ty skutečnosti, proč to vypadá, že je to tak nebo tak. Po výzvě následuje protokol, kde je poučen o těch svých povinnostech i o tom, co se stalo a proč se to stalo a že navrhujeme ten a ten postup. Potom se to s ním dál řeší, kdo to udělal, proč to udělal, řekneme mu možnosti a on se s námi pokusí domluvit, řekneme mu, že začne splácet nebo podáme trestní oznámení a půjde to po jiné linii. Jsou dvě možnosti, buď bude splácet v rámci našeho správního řízení, nebo bude podané trestní oznámení. Nechceme nikoho strašit, ale dáme mu vybrat. Sepíšeme protokol, vyčíslíme přeplatek, řekneme, o co se jedná a co se stalo.
- OR 2 – jaké jsou podle Vás možnosti po samotném odhalení zneužívání sociálních dávek.
- R 1 – k tomuto jsem se již vyjádřila a tak nemá smysl se znovu opakovat.
- OR 3 – jak vidíte spolupráci veškerých elektronických systémů v rámci poskytování sociálních dávek ze strany Úřadu práce ČR a např. České správy sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) mezi sebou.
- R 1 – ty naše systémy zpracuje ministerstvo, my jsme povinni spravovat všechny systémy ministerstva práce a to se týká toho, co je tady na ÚP, ale je to nastaveno tak, že nám se z těch ostatních systémů automaticky příjmy sehrávají, takže my v našich aplikacích, třeba v aplikaci hmotné nouze vidíme, jako ano to co je v rámci tady úřadu, že má třeba podporu, dávku státní sociální podpory, ale vidíme i to, že má důchod, že má nemocenské dávky, tohle všechno se nám sehrává. Tohle je nastavené fakt dobře. Horší je to, když se to týká zahraničí, třeba ze Slovenska se nám ty důchody, které lidi berou, nesehrávají. Jinak ty naše systémy, my máme povinnost je

používat, nesmíme z toho samozřejmě vynášet žádné informace, jsou v tom citlivé, choulostivé věci, navíc teď GDPR, tak to si musíme dávat opravdu pozor. Pokud bychom potřebovali něco do hloubky, pokud se nám nesehrávají, třeba nemocenská dávka, ten člověk tvrdí, že je nemocný, doloží i doklad od doktora, že by měl pobírat nemocenské dávky, tak zase můžeme oslovit písemně třeba okresní správu, nemůžeme si zatelefonovat, kdy ten člověk dostane nemocenský, to nejde. Ten člověk řekne, já bych je měl mít, my zjistíme, že ne, oni mají taky svůj proces, ale jinak si myslím, že je tohle nastavené dobře a tyhle věci se nám sehrávají, hned to vidíme při výplatě, když chceme přehodnotit dávku, tak vidíme ten jeho příjem ze všech.